

Karelia-ammattikorkeakoulu
Sosionomi (AMK)

Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa

Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma
Outokummun kaupungin
varhaiskasvatukselle ja esiopetukselle

Miraleena Ahtonen
Vilma Soininen

Opinnäytetyö, Huhtikuu 2022

www.karelia.fi

OPINNÄYTETYÖ
Maaliskuu 2022
Sosiaalialan koulutus

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
+358 13 260 600 (vaihde)

Tekijät

Vilma Soininen
Miraleena Ahtonen

Nimeke

Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma Outokummun kaupungin varhaiskasvatukselle ja esiopetukselle

Toimeksiantaja

Outokummun kaupunki, varhaiskasvatus

Tiivistelmä

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kerätä tietoa kiusaamisen ehkäisystä ja kiusaamisen ehkäisyyn käytetyistä keinoista varhaiskasvatuksessa. Tavoitteena oli tuottaa kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma Outokummun kaupungin varhaiskasvatusyksikköihin ja esiopetukseen, jossa hyödynnetään varhaiskasvatuksen työntekijöiden kokemuksia ja tietoa mutta myös jo olemassa olevaa teoretietoa. Opinnäytetyön ja tuotoksen tekemisessä hyödynnettiin aiheeseen liittyvää kirjallisuutta ja tutkittua tietoa.

Aineistonkeruu menetelmänä tässä opinnäytetyössä käytettiin Learning Cafe-yhteistoimintamenetelmää.

Opinnäytetyön tuotoksena syntyi Kiusaamisen ehkäisemisen ja puuttumisen suunnitelma, varhaiskasvatuksessa sekä esiopetuksessa tehtävän työn tueksi. Suunnitelmaa voidaan käyttää ja hyödyntää varhaiskasvatuksessa arjen kiusaamistilanteissa sekä niiden selvittämisen tukena.

Valmis suunnitelma on Outokummun kaupungin varhaiskasvatusyksiköiden käytössä.

Kieli
suomi

Sivuja 34
Liitteet 2
Liitesivumäärä 21

Asiasanat

varhaiskasvatus, kiusaaminen, kiusaamisen ehkäisy, kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma

THESIS
March 2022
Degree Programme in Social Services

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
FINLAND
+ 358 13 260 600 (switchboard)

Authors
Vilma Soininen
Miraleena Ahtonen

Title
Prevention of bullying in early childhood education – Bullying prevention and response plan for the early childhood education of the city of Outokumpu.

Commissioned by
Town of Outokumpu, Early Childhood Education

Abstract

The purpose of the thesis was to collect information on the prevention of bullying and the means used to prevent bullying in Early Childhood Education. The aim was to produce a bullying prevention and response plan for the Early Childhood Education of the city of Outokumpu that utilizes the experience and knowledge of early childhood education employees, but also existing theoretical knowledge. Existing literature and researched information on the topic were also utilized in the thesis and output.

The output of the thesis was a plan to prevent and eliminate bullying, to support work in early childhood education and pre-school education. The plan can be used and utilized in Early Childhood Education in everyday bullying situations and to support their resolution. The Learning Cafe collaboration method was used as the data collection method in this thesis. The completed plan has been printed out in all of early childhood education units of the city of Outokumpu.

Language
Finnish

Pages 34
Appendices 2
Pages of Appendices 21

Keywords
Early Childhood Education, bullying, bullying prevention, bullying prevention plan

Sisältö

1	Johdanto	1
2	Varhaiskasvatus	2
2.1	Varhaiskasvatuksen tavoite ja tehtävät	2
2.2	Kasvatusyhteistyö huoltajien kanssa	4
3	Lasten sosioemotionaaliset taidot ja vertaissuhteet 3–5-vuotiailla	5
3.1	Sosioemotionaaliset taidot	5
3.2	Sosioemotionaalisten taitojen kehittyminen 3–5-vuotiailla	6
3.3	Vertaissuhteet varhaiskasvatuksessa 3–5-vuotiailla	7
4	Kiusaaminen varhaiskasvatuksessa	9
4.1	Varhaiskasvatusikäiset lapset ja kiusaaminen	9
4.2	Kiusaamisen määritelmä ja muodot	10
5	Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa	11
5.1	Varhaiskasvatuksen arvomaailma	11
5.2	Kiusaamisen ehkäisy	12
5.3	Kiusaamisen ehkäisyä usealla tasolla	13
6	Aiemmat opinnäytetyöt	14
7	Opinnäytetyön tarkoitus ja tehtävä	16
8	Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat	16
8.1	Toiminnallinen opinnäytetyö	16
8.2	Tiedonhankinnan menetelmät	17
8.3	Meidän Learning Cafee	18
9	Opinnäytetyön toteutus	19
9.1	Opinnäytetyöprosessi ja sitä ohjaava malli	19
9.2	Tuotoksen suunnittelu ja toteutus	22
10	Arviointi	23
11	Kiusaamisen ennaltaehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman esittely	25
12	Pohdinta	28
12.1	Johtopäätökset	28
12.2	Eettisyys ja luotettavuus	30
12.3	Jatkokehittämisen ideat	31
12.4	Ammatillinen kasvu	32
	Lähteet	34

Liitteet

Liite 1 Ennakko materiaali

Liite 2 Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma Outokummun varhaiskasvatus

1 Johdanto

Kiusaaminen ja sen ennaltaehkäisy ovat aina tärkeitä ja ajankohtaisia aiheita, jotka koskettavat meitä jokaista. Outokummun kaupungin varhaiskasvatuksesta puuttui vielä kiusaamisen ennaltaehkäisyn- ja puuttumisen suunnitelma. Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma pohjautuu varhaiskasvatuslakiin. Lapsen etu on aina otettava ensisijaisesti huomioon varhaiskasvatuslain(540/2018.) mukaan. Sen mukaan myös jokaisen lapsen iän mukaista kokonaisvaltaista hyvinvointia, terveyttä, kasvua ja kehitystä tulee edistää. Lasta tulee myös suojata väkivallalta, kiusamiselta ja muulta häirinnältä lain mukaan. (Varhaiskasvatuslaki /540/2018.)

Opinnäytetyömme aiheena on kiusaaminen, kiusaamisen ennaltaehkäisy ja siihen puuttuminen varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyömme on toiminnallinen ja tuotoksena syntyi kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma Outokummun kaupungin varhaiskasvatukselle. Opinnäytetyössämme syvennymme tarkemmin kiusaamisen käsitteeseen; mitä se on ja miten sitä tapahtuu. Tarkastelemme opinnäytetyössämme, kuinka kiusaamista ehkäistään ja miten siihen puututaan. Nostamme opinnäytetyössämme esille myös erilaisia menetelmiä, joita on kehitetty kiusaamisen ennaltaehkäisyyn ja siihen puuttumiseen. Käsittelemme kiusaamisen ja sen ennaltaehkäisyn käsitettä 3–5-vuotiaiden lasten parissa. Tavoittemme on kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman saaminen käyttöön 1–6-vuotiaille lapsille. Laadimme tuotoksemme yhteistyössä Outokummun kaupungin varhaiskasvatuksen kanssa.

2 Varhaiskasvatus

2.1 Varhaiskasvatuksen tavoite ja tehtävät

Varhaiskasvatus on kokonaisuus, joka koostuu lapsen suunnitelmallisesta ja tavoitteellisesta kasvatuksesta, opetuksesta sekä hoidosta, jonka painotus on vahvasti pedagogiikassa. Varhaiskasvatus kuuluu suomalaiseen koulutusjärjestelmään ja siksi se on tärkeä vaihe lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen kannalta. Varhaiskasvatus on tarkoitettu alle kouluikäisille lapsille. Varhaiskasvatuksen tehtäviin kuuluu kasvun, kehityksen ja oppimisen tukeminen, tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen huoltajien kasvatustyön tukeminen sekä vahvistaa lasten osallisuutta ja aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. (Opetushallitus, 2021.)

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja hyvinvointia. Tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteutumista. Tavoitteena on myös toteuttaa monipuolista pedagogista toimintaa, joka perustuu lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön sekä mahdollistaa myönteisiä oppimiskokemuksia. Varhaiskasvatusympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen. Toimintatapa tulee olla lasta kunnioittava ja lasten, ja varhaiskasvatushenkilöstön vuorovaikutussuhteet tulisi olla mahdollisimman pysyvät. Yhdenvertaiset mahdollisuudet ja yhdenvertaisuuden ja sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen. Antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa kulttuuriperinnettä sekä erialaisia kulttuureja, uskontoja tai katsomuksellisia taustoja. Lapsen yksilöllisen tuen tarpeen tunnistaminen ja mahdollisen tuen tarpeen järjestäminen. Varhaiskasvatuslain (540/2018) mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on myös kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja. Varmistaa lapselle mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa häntä koskevissa asioissa sekä toimia yhdessä lapsen huoltajien kanssa tukemalla huoltajia kasvatustyössä. (Varhaiskasvatuslaki/54/2018.)

Myös oppimisen osa-alueet ohjaavat ja määrittävät varhaiskasvatuksen toimintaa. Oppimisen alueet ovat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus monipuolisiin kokemuksiin oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet menevät limittäin ja niiden aihepiirejä yhdistellään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon ja osaamisen mukaan. Kuviossa 1 näkyvät oppimisen alueet, jotka ovat: kielten rikas maailma, ilmaisun monet muodot, minä ja meidän yhteisömme, tutkin ja toimin ympäristössäni sekä kasvan, liikun ja kehityn. (Opetushallitus 2018.)

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viite-kehys (Opetushallitus 2018, 36).

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus pitää sisällään valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman sekä lapsen oman varhaiskasvatussuunnitelman. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tarkoituksena on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä. Ne myös edistävät laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatii

valtakunnallisten varhaiskasvatusperusteiden pohjalta varhaiskasvatuksen järjestäjät. Paikalliset varhaiskasvatus suunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee myös arvioida ja kehittää. Jokaiselle lapselle tehdään päiväkodissa oma varhaiskasvatussuunnitelma, jota tarkennetaan tarpeiden mukaan. Suunnitelma tehdään yhdessä lapsen ja huoltajien kanssa. Varhaiskasvatussuunnitelma on siis käytännössä sitä, että sen avulla asetetaan yhteisiä tavoitteita ja sovitaan kuinka kunkin lapsen yksilöllistä kehitystä, opetusta ja hyvinvointia edistetään suunnitellusti varhaiskasvatuksessa. (Opetushallitus 2021.)

2.2 Kasvatusyhteistyö huoltajien kanssa

Kasvatusyhteistyö on avainsana, kun puhutaan vanhempien ja päiväkodin yhteistyöstä. Sillä tarkoitetaan yksinkertaistettuna ammattilaisten ja vanhempien tietoista päätöstä ja sitoutumista toimia yhdessä tavoitteena lapsen etu. Kasvatusyhteistyössä kasvattajilla ja vanhemmilla on yhteinen jaettu vastuu lapsen kasvatustehtävästä. Vanhempien ymmärrystä ja tietoa lisäämällä pyritään korostamaan ja tukemaan vanhemmuutta lapsen ensisijaisena ihmissuhteena. Avoin reflektio ja jakaminen lapsen kehitykseen ja kasvatukseen liittyvissä asioissa ja kysymyksissä on myös kasvatusyhteistyön tavoitteena. (Kanninen & Sigfrids 2012, 133–135.)

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tärkeässä osassa kasvatusyhteistyötä. Vanhemmat täyttävät lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan omia havaintojaan lapsesta, vahvuuksista ja lapsen mielenkiinnon kohteista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman läpikäymiseksi pidetään vasu-keskustelu, jossa ovat mukana lapsen huoltaja/huoltajat ja varhaiskasvatuksenopettaja. Vasu-keskustelussa luodaan yhteisiä tavoitteita päiväkodin pedagogiselle toiminnalle jokaiselle lapselle yksilöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa myös arvioidaan toimintakauden lopussa ja pidetään arviointi keskustelu, jossa käydään läpi sitä, onko asetetut tavoitteet saavutettu. Nämä keskustelut ovat tärkeä osa kasvatusyhteistyötä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 19–20.)

3 Lasten sosioemotionaaliset taidot ja vertaissuhteet 3–5-vuotiailla

3.1 Sosioemotionaaliset taidot

Sosioemotionaalisista taidoista puhuttaessa tarkoitetaan lapsen kykyä tulla toimeen muiden ja itsensä kanssa. Sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan niitä valmiuksia, jolla lapsi kykenee ratkaisemaan arkipäiväisiä tilanteita sekä saavuttamaan henkilökohtaisia päämääriä positiivisesti sosiaalisissa tilanteissa. Emotionaalisilla taidoilla tarkoitetaan taas lapsen kykyä tunnistaa omia tunteitaan ja myös kykyä hillitä niitä. Sosiaalisesti taitava lapsi kykenee tekemään ehdotuksia päästäkseen mukaan leikkiin tai ollakseen muuten aloitteellinen. Lapsen sosiaalinen kompetenssi muodostuu itsesäätelystä ja tunnetaidoista, sosiokognitiivisista taidoista, sosiaalisista taidoista sekä kiintymyssiteistä ja osallisuudesta. Kun lapsella on hyvät sosiaaliset taidot, on hänen helpompi ylläpitää ystävyys-suhteita ja he ovat usein myös suosittuja kaveripiireissään. Heille on ominaista myös toimintastrategioiden muuttaminen tilanteen mukaan. Kolmen ja kuuden ikävuoden välillä, lapsen sosiaaliset taidot monipuolistuvat ja laajenevat. Kielitaidon kehittyminen mahdollistaa sosiaaliseen kanssakäymiseen uusia ulottuvuuksia. Vuorovaikutustaitojen omaksumisessa on keskeistä vanhempien ja perheen vuorovaikutusmallit, eli kuinka vanhemmat ja perheenjäsenet kommunikoivat ja toimivat keskenään. (Nurmi ym. 2018, 61–62.)

Lapsi oppii tunnetaitoja kokemalla, elämällä sekä sisäistämällä mallia aikuisilta ja kavereilta. Tunnetaitoihin kuuluu kyky tunnistaa muiden ihmisten tunteita omien lisäksi. On tärkeää, että lapsen elämässä olevilla aikuisilla olisi tietoa tunteista ja niiden kehittymisestä sekä tietoa siitä, kuinka näyttää lasta tukevaa mallia. Kyky säädellä omia tunteitaan on myös osa tunnetaitoja. Säätelyllä tarkoitetaan muun muassa tunteiden keston ja voimakkuuden säätelyä. Kun lapsi oppii säätelemään tunteitaan ei hänellä ole tarvetta käyttäytyä haasteellisella tavalla. Lapsen

puutteelliset tunnetaidot voivat näkyä levottomuutena, aggressiivisuutena, sisäänpäin vetäytymisenä sekä tunteiden ilmaisemisen ja sietämisen vaikeutena. (Jääskinen & Pelliccioni 2018, 5.) Tunteiden säätelyllä ei tarkoiteta tunteiden tukahduttamista vaan tunnetilan käsittelyä niin että toimintakyky ja mielentasapaino pysyisivät mahdollisimman hyvänä. On myös tunne-elämän kannalta hyväksi, jos aikuiset keskustelevat lapsen kanssa tunnekokemuksista. (Nurmi ym. 2018, 119.)

3.2 Sosioemotionaalisten taitojen kehittyminen 3–5-vuotiailla

Kolmevuotiaana lapsi opettelee sosiaalisia perustaitoja, kuten toimimista osana ryhmää. Minäkeskeisyys on tyypillistä kolmivuotiaalle. Tämä on myös ikävaihe, jolloin minuuden perusta valetaan. Kolmivuotiaana suurin osa lapsista käy myös läpi uhmakauden, joka on tärkeä osa lapsen itsenäistymiskehitystä. Uhmakaudella lapsi opettelee oman tahtonsa ilmaisua ja säätelyä. Tunnekirjo on jo laajempi 2,5–3 vuoden iässä tapahtuneen minäkehityksen myötä. Leikki-ikäinen kykenee jo ilmaisemaan tunteitaan sanojen ja kehon kautta monipuolisesti ja tunteen säätelykeinot ovat enemmän toiminnallisia. Nelivuotiaana lapsen sosiaaliset taidot kasvavat ja kehittyvät. Lapsi oppii ottamaan muita huomioon ja vastavuoroisuutta. Empatiataidot kehittyvät ja lapsi pystyy osoittamaan myötätuntoa ja lohduttamaan. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto, 2021.) (Nurmi ym. 2018, 61.)

Nelivuotiaana lapsi kykenee jo vertailemaan itseään muihin lapsiin ja arvioimaan omaakin toimintaansa. Pienemmistä ristiriitatilanteista voidaan selvitä jo itsenäisesti, mutta aikuisen tuki on näissäkin tilanteissa tärkeää. Tunteiden säätely vielä kehittyy, joten ristiriitatilanteissa lapsi voi olla vielä aggressiivinen. Viisi-kuusivuotiaana lapsen vuorovaikutustaidot ovat kehittyneet ja lapsi osaa muun muassa kuunnella toista puhumatta päälle. Lapsi kykenee myös neuvottelemaan ja sopimaan asioista joustuen. Tämä ikäisenä lapsi on sosiaalisesti aktiivinen ja nauttii muiden lasten ja aikuisten seurasta. Lapsen itsetunnon kehittyminen alkaa, kun lapsi kykenee vertailemaan itseään muihin ja

heidän taitoihinsa. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto, 2021.) (Nurmi ym. 2018, 61.)

3.3 Vertaissuhteet varhaiskasvatuksessa 3–5-vuotiailla

Vertaissuhteissa lapsi pääsee kokeilemaan ja harjoittelemaan sosioemotionaalisia taitojaan. Varhaiskasvatuksessa lapsi on yleensä ensimmäistä kertaa osana suuremaa vertaisryhmää, jossa on mahdollisuus muodostaa vertaissuhteita useampiin saman ikäisiin lapsiin. Vertaissuhde on lyhyesti määriteltynä vuorovaikutussuhde, jonka lapsi luo sosioemotionaalista kehitykseltä suunnilleen samantasoisen lapsen kanssa. Vertaissuhteissa lapsi pääsee harjoittelemaan monia kehitykselle tärkeitä taitoja; opetellaan leikkimään yhdessä ja ystävystymään, harjoitellaan vuorovaikutustaitoja ja ristiriitatilanteiden kohtaamista. Vertaissuhteissa lapsi pääsee myös olemaan aktiivinen toimija. Vertaissuhteessa toimiminen vaatii myös itsesäätelykykyä. (Laaksonen & Repo 2017, 5)

Vertaissuhdetaidot ovat vuorovaikutustaitoja, jotka ovat vertaisten parissa olennaisia. Nämä taidot voidaan jakaa neljään eri osa-alueeseen (Kuvio 2): vuorovaikutuksen ylläpitäminen, ryhmässä toimimisen taidot, toisten huomioon ottamisen taidot ja vuorovaikutukseen liittymisen taidot. Lapset hallitsevat näitä vertaissuhdetaitoja vaihtelevasti ja siksi onkin tärkeää, että näiden taitojen tasapainoista kehitystä tuetaan jokaisen lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tämä edellyttääkin sitä, että aikuisilla on riittävästi tietoa jokaisen lapsen vahvuuksista ja kehityskohteista. (Laaksonen & Repo 2017, 6-7.)

Kuvio 2 Lasten vertaissuhdetaitojen osa-alueet. (Laaksonen & Repo 2017, 7.)

Pienten lasten vertaissuhteissa ilmenee ja on myös haasteita. Näitä ovat esimerkiksi yksinäisyys, torjunta, vetäytyvyys, kiusaaminen ja kiusatuksi tuleminen. Nämä haasteet usein voivat myös linkittyä toisiinsa ja haasteet voivat kasautua samoille lapsille. Vertaissuhteilla on tärkeä merkitys lapsen kehityksen ja kasvun kannalta, siksi on tärkeää, että niissä ilmeneviin haasteisiin puututaan. Lapsi, jolla on haasteita vertaissuhteissa, voi kokea jäävänsä ulkopuoliseksi ryhmästä. Tämä ulkopuolisuuden kokemus voi pahimmissa tapauksissa heijastua oireina vielä aikuisenakin, esimerkiksi alttiutena masennukseen ja syrjäytymiseen. (Laaksonen & Repo 2017, 11-12.)

4 Kiusaaminen varhaiskasvatuksessa

4.1 Varhaiskasvatusikäiset lapset ja kiusaaminen

Pienten lasten kiusaamista voidaan ajatella, että se on tietynlaista opitun toimintatavan toteuttamista ja kiusaamisen ehkäisyssä onkin tärkeää vääränlaisista toimintatavoista poisoppiminen sekä uusien hyväksytyjen toimintatapojen oppiminen. Täytyy muistaa, että kukaan lapsi ei ole syntyessään kiusaaja, lapsi on vain oppinut vääränlaisia toimintatapoja eikä itsehillinnän taidot ole vielä tarpeeksi karttuneet. Lapsella on oikeus sellaiseen kasvatukseen, jotta hän voisi oppia toiminaan toisella lailla. On myös jokaisen lapsen oikeus saada suojaa kiusaamiselta mutta myös oikeus oppia olemaan kiusaamatta. (Repo 2015, 9.)

Pienten lasten kiusaaminen ja koulukiusaaminen on syytä muistaa erottaa toisistaan. Kun koulukiusaamistilanteissa on keskiössä tilanteisiin puuttuminen ja niiden selvittely, kun taas pienten lasten kohdalla se on ennaltaehkäisy. Koulussa kiusaajat saavat rangaistuksia luokkahäiriöiden kitkemiseksi ja pyritään saavuttamaan kovilla rangaistuksilla kiusaamisen nollatoleranssi. Pienten lasten kanssa ei voida toimia samalla tavalla koska he harjoittelevat vielä tärkeitä taitoja kuten itsehillintää, moraalialia, empatiaa sekä aggression hallinnan taitoja. Kaikkien näiden taitojen harjoitteluun tarvitaan paljon aikaa ja ohjausta. Julkisen näkökulman mukaan voidaan helposti ajatella, että päiväkotia on huono paikka, kun siellä esiintyy kiusaamista, ajatellaan että lapsilla on huono olla kodin ulkopuolella hoidossa. Kiusaamista esiintyy kuitenkin kaikkialla missä lapset toimivat ja elävät ryhmissä. Olisi tärkeää ajatella, että juuri varhaiskasvatus olisi se paikka, jossa voidaan puuttua ajoissa ja ehkäistä kiusaamisen kaltainen negatiivinen käyttäytyminen. Tähän tarvitaan kuitenkin koulutettua henkilökuntaa, tietoisuutta, osaamista sekä laadukasta toimintaa. (Repo 2015, 13.)

4.2 Kiusaamisen määritelmä ja muodot

Kun puhutaan lasten välisistä riidoista tai konflikteista, on syytä muistaa, että ne eivät kaikki ole kiusaamista. Kiusaaminen on pahanmielen aiheuttamista toiselle tietoisesti ja sillä tavoitellaan valtaa ja statusta. Kun taas riitelyt, erimielisyydet ja vastoinikäymiset kuuluvat ihmissuhteisiin ja niihin liittyvien taitojen harjoittelu on ensisijaisen tärkeää, aikuisen tukemana. Kiusaamisen kohtaamista ei voi harjoitella ja siihen puuttuminen on aina aikuisten asia. Kiusaamisen ehkäisyn ytimessä on puuttuminen kaikkeen loukkaavaan käytökseen, näin siitä ei pääse edes syntymään kiusaamista. Kiusaamisen syitä ei voida perustella pelkästään perheen taustatekijöiden tai yksilöllisten persoonallisuuden piirteiden avulla. Siihen vaikuttaa ympäristön olosuhteet sekä altistavat tekijät, kuten esimerkiksi kotona tapahtuva perheväkivalta. Ryhmässä tapahtuva pedagoginen toiminta ja kulttuuri voi vaikuttaa myönteisesti lapsen kehitykseen ja täten laskea riskiä kiusaamiselle. (Repo 2015, 16.)

Kiusaaminen voidaan karkeasti jakaa psyykkiseen, sanalliseen ja fyysiseen kiusaamiseen. Psyykkinen kiusaaminen voi olla esimerkiksi uhkailua, sanallinen kiusaaminen esimerkiksi haukkumista ja fyysinen kiusaaminen esimerkiksi tönimistä. Psyykkinen kiusaaminen voi olla aikuisen haastavaa huomata, sillä se voi olla epäsuoraa ja hienovaraista, esimerkiksi leikin sääntöjen muuttelua. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto, 2017b.)

Kiusaamistilanteiden ainutkertaisuuden vuoksi ei voida antaa vain yhtä oikeaa toiminta mallia niiden ratkaisemiseen. Tilanteisiin vaikuttaa niin yksilöt, heidän dynamiikkansa sekä yhteisö. Kiusaamista ehkäisevässä työssä onkin tehokkainta pyrkiä vaikuttamaan vallankäyttäjän motiiveihin, käyttäytymistapaan sekä opettaa lapselle toisenlainen tapa toimia. (Repo 2015, 17.) Kiusaamiselle voidaan määritellä piirteitä, jotka erottavat kiusaamisen riitelystä. Niitä ovat esimerkiksi toistuvuus, tietoisuus, vallankäyttö ja ryhmäilmiö, joita täytyy aina tarkastella myös tekojen kautta. Haastetta lisää myös lasten yksilölliset suhtautumistavat ja erilaisten tekojen siedettävyyys. Tärkeintä on tarkastella tilanteita aina lapsen kokemuksen kautta, ei itse teon. (Repo 2015, 42.)

5 Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa

5.1 Varhaiskasvatuksen arvomaailma

YK:n lasten oikeuksien yleissopimuksen mukaan kaikilla lapsilla on oikeus suojaan fyysistä ja psyykkistä väkivaltaa vastaan. Lapsilla tulee olla samat oikeudet, ketään ei saa syrjiä ja he ovat samanarvoisia. (YK:n lasten oikeuksien yleissopimus, artikla 2.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustana toimii lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun. Lapsen mielipiteen huomioon ottaminen, sekä yhdenvertaisena ja tasa-arvoisena kohtelun vaatimus ja lapsen syrjintäkielto. Varhaiskasvatus perustuu elämän ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen, sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstön tehtävänä on tukea lapsen kasvua ihmisyyteen sekä ohjata lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti. Varhaiskasvatuksessa ei hyväksytä kiusaamista, väkivaltaa tai rasismia missään muodossa (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 19–20.)

Kiusaamisen ehkäisemiseksi on tärkeää, että varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten osallisuutta ja tasa-arvoa. Lasten osallisuudella tarkoitetaan sitä, että lapset ovat ryhmän aktiivisia toimijoita ja jäseniä. Heidän ajatuksiaan ja mielipiteitä kuullaan ja huomioidaan. Lapsilla tulee myös olla mahdollisuus vaikuttaa asioihin ja tulla hyväksytyksi ja ymmärretyksi kukin omana itsenään. (Opetushallitus 2021.) Osallisuus on myös yhteisöön kuulumista. Aikuisten tehtävä onkin tukea lasten osallisuutta siten, että he kokevat pystyvänsä vaikuttamaan asioihin ja olevansa osa ryhmää. Jos lapsi kokee, ettei hän pysty omalla toiminnallaan vaikuttamaan tilanteisiin, voi tilanteet muuttua heille merkityksettömiksi, mistä seuraa taas yleensä vetäytymistä tai häiriökäytöstä. (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 40–44).

Kun puhutaan varhaiskasvatuksen kontekstissa tasa-arvosta, on suurelta osin kyse työntekijöiden tavasta kohdata lapset. Tällä tarkoitetaan meihin iskostuneita tiedostettuja ja tiedostamattomia ennakkokäsityksiä esimerkiksi sukupuoleen

liittyen. Tärkeää on, että aikuiset pyrkivät tiedostamaan näitä ennakkokäsityksiä, eikä anna niiden vaikuttaa omaan toimintaan. Tytöt saavat olla rämäpäitä siinä missä pojatkin ja pojilla on oikeus itkeä ja näyttää tunteita aivan samalla tavalla kuin tytöillä, näin kärjistettynä. Olisi myös tärkeää, että lapsilla olisi päiväkodissa erilaisia esikuvia lähellä, eivätkä sukupuoliroolit rajoittaisi myöskään aikuisten toimintaa. Kun lapsilla on paljon erilaisia esikuvia, vähentää se riskiä kiusata niitä, jotka eivät sovi ”perinteisiin rooleihin”. Varhaiskasvatuksessa tulee myös käsitellä ihmisten erilaisuutta ja opettaa lapsille, että jokainen ihminen on samanarvoinen.

5.2 Kiusaamisen ehkäisy

Kiusaamisen ehkäisyn perustana varhaiskasvatuksessa on turvallinen ilmapiiri ja sen luominen. Tämä on edellytyksenä sille, että ryhmässä voi olla myönteistä yhteistoimintaa. On tärkeää, että jokainen lapsi tuntee olevansa arvostettu ja kunnioitettu ja että he pystyvät luottamaan ympärillä oleviin aikuisiin. Luottamuksella on tärkeä merkitys siinä, mistä kaikista asioista lapsi uskaltaa aikuiselle puhua. Turvallisen ilmapiirin takaamiseksi on tärkeää, että aikuiset määrittelevät ryhmän yhteistoiminnan luonteen ja sen mikä on hyväksyttävää käytöstä ja mikä ei. Turvallinen ilmapiiri vaatii myös sen, että ryhmän aikuiset kunnioittavat ja arvostavat myös toisiaan, sillä jos aikuisten välillä oleva huono ilmapiiri tarttuu myös lapseen. (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 22–23.).

Kiusaamisen ehkäisyn kannalta tärkeässä merkityksessä on lasten sosiaaliset ja emotionaaliset taidot ja niiden tukeminen. Sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan niitä taitoja ja kykyjä, joita lapsi tarvitsee tullakseen toimeen toisten lasten kanssa. Emotionaalisilla taidoilla tarkoitetaan taas kykyä ymmärtää ja huomata omia tunteitaan ja toisten tunteita. Sosiaaliset ja emotionaaliset taidot voidaan jakaa erilaisiin valmiuksiin, kuten empatiakyky, ongelmanratkaisutaidot ja impulssin hallinta sekä itsehillintä. Olisi tärkeää, että näitä vertaissuhteissa tarvittavia taitoja harjoiteltaisiin määrätietoisesti varhaiskasvatuksessa. Näitä taitoja harjoitellaankin päivittäin arkisissa tilanteissa, mutta tämän rinnalla voidaan hyödyntää myös valmiita toimintaohjelmia. Tällaisen toimintaohjelman etuna on

se, että taitojen harjoitteluun saadaan systemaattinen työkalu, joka tarjoaa konkreettisia työkaluja toiminnan tueksi. (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 24–26).

Leikillä ja sen havainnoilla on tärkeä merkitys kiusaamisen ehkäisyssä. Leikistä poissulkeminen on pienillä lapsilla tyypillinen kiusaamisen tapa. Leikeissään lapset pääsevät myös harjoittelemaan erilaisia sosiaalisia taitoja. Aikuisen tulee havainnoida lasten leikkiä, jotta hän pystyy tunnistamaan tilanteet, joissa lapset tarvitsevat tukea. Kaikkia leikkien keskellä syntyviä konfliktitilanteita ei aikuisen tarvitse ratkaista, näin lapset pääsevät myös itse harjoittelemaan tällaisten tilanteiden ratkaisua. Mutta jos aikuinen havainnoi, että tilanteessa tapahtuu alistamista, poissulkemista tai muuta vallankäyttöä, on aikuisen mentävä tueksi tilanteen ratkaisemiseksi. Leikkiä havainnoimalla aikuiset pystyvät tarkkailemaan lasten välisiä vertaissuhteita ja vaikuttamaan niihin, jos on tarvetta. Osallistumalla lasten leikkeihin aikuinen pystyy opettamaan lapsille leikissä tarvittavia taitoja ja varmistamaan sen, että jokainen lapsi huomioidaan leikissä. Osallistumalla leikkiin aikuinen pystyy myös tukemaan lasten tasavertaisia vertais- ja ystävyysuhteita. Tasavertaisten ystävyysuhteiden luominen ja niiden ylläpitäminen ovat tärkeitä keinoja ehkäistä kiusaamista varhaiskasvatuksessa. (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 32–34.)

5.3 Kiusaamisen ehkäisyä usealla tasolla

Kiusaamisen ehkäisyn onnistumisen edellytys on se, että sen eteen tehtävä työ tapahtuu saman aikaisesti useammalla tasolla. Käytännössä tämä tarkoittaa, että työtä tehdään sekä yksilökohtaisesti, että ryhmäkohtaisesti. Koko yhteisön voimin pyritään luomaan kiusaamista ehkäiseviä toimintatapoja. Yksilötasolla harjoitellaan lasten vuorovaikutus- ja vertaissuhdetaitoja ja ryhmätasolla pyritään luomaan lapsille turvallinen ympäristö, jossa on lapsille mielekästä tekemistä ja johdonmukaisesti tuetaan ryhmän muototutumista. Varhaiskasvatuksessa tapahtuvassa kiusaamisen ehkäisyssä on tärkeää, että kiusaamista pyritään ehkäisemään kiinnittämällä huomiota ympäristön muokkaamiseen, sen sijaan, että alettaisiin muokata lasten yksilöllisiä ominaisuuksia. (Laaksonen & Repo 2017, 14.)

Vaikka kiusaaminen tapahtuisi päiväkodissa, on se aina myös vanhempien ja kodin asia. Kotoa lapsi saa arvot ja ajatusmallit, jotka vaikuttavat hänen käyttökseen ja toimintaansa. Tämän vuoksi kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmaa tehdessä ja laatiessa on tärkeää myös pohtia ja muistaa vanhempien rooli ja osuus. On tärkeää, että vanhempien ja päiväkodin arvot ja näkemykset kiusaamisesta kohtaisivat. Vanhemmat tuntevat lapsensa parhaiten ja huomaavat usein kiusaamiseen viittaavia oireita, jotka eivät välttämättä tule esiin päiväkodissa. Lapset myös usein kertovat kotona, kuinka päivät hoidossa sujuvat. Tämän vuoksi on tärkeää, että päiväkodin työntekijät kuuntelevat vanhempia ja huolia, joita heillä voi nousta. Toisaalta on myös tärkeää, että vanhemmat pystyvät ottamaan päiväkodin työntekijöiltä vastaan havaintoja ja palautetta lapsen toiminnasta. Vanhemmat eivät nimittäin aina välttämättä havaitse kiusaamista ylläpitäviä tekijöitä, kuten asenteita ja tapoja. (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 46–47). Varhaiskasvatus onkin hyvin tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Huoltajien ja henkilöstön välinen yhteistyö luo lasten elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 19.)

6 Aiemmat opinnäytetyöt

Pienten lasten kiusaamiseen liittyviä kansainvälisiä tutkimuksia on tehty suhteellisen vähän, ja se selittyy osittain siksi että eri maiden varhaiskasvatusjärjestelmät voivat olla hyvin poikkeavia toisistaan. On hyvin yleistä muualla maailmassa, että koulun alkamisikä on alhaisempi kuin Suomessa ja varhaiskasvatus kuuluu osana koulutusjärjestelmää. Suomessa puhutaan erikseen pienten lasten kiusaamisesta ja koulukiusaamisesta, toisin kuin monessa muussa maassa. (Repo 2015, 62.)

Lampinen ja Tirranen (2013, 4) ovat opinnäytetyössään tutkineet lasten välillä tapahtuvaa kiusaamista päiväkodissa. Opinnäytetyö on toteutettu työntekijöille suunnatulla kyselyllä, jossa kartoitettiin 4–6-vuotiaiden lasten välistä kiusaamista, toteuttamalla sähköinen kysely Mikkelin alueen kunnallisten päiväkotien työntekijöiltä. Tutkimus oli kvantitatiivinen sekä kvalitatiivinen ja siinä käytettiin sähköisen kyselyn luomiseen Webropol-ohjelmaa. Tutkimuksen tuloksista selviää, minkälaista kiusaamista lasten välillä on ollut ja kuinka siihen on puututtu. Tulokset osoittavat, että kiusaamista voidaan ehkäistä työntekijöiden toiminnan avulla, päiväkodin ja huoltajien yhteistyöllä sekä vahvistamalla ryhmäytymistä ja lasten vuorovaikutustaitoja. (Lampinen & Tirranen 2013.)

Mattila ja Ahvenius (2020,35) toteuttivat opinnäytetyönään kehittämistehtävän Pasalanpuiston päiväkotiin, jonka aiheena on kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa. Kehittämistehtävänä oli tuottaa Pasalanpuiston päiväkotiin kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma. Suunnitelmaan koottiin teoretietoa ja käytännön vinkkejä. Kehittämismenetelmänä käytettiin sähköistä kyselylomaketta sekä kyselyjulistetta vanhemmille. (Ahvenius & Marttila,2020.)

On tärkeää että kiusaamista tutkitaan ja tarkastellaan myös erilaisista perspektiiveistä kuten esimerkiksi Heinonen (2018) on tehnyt opinnäytetyössään. Opinnäytetyön tarkoituksena on ollut selvittää pienten lasten välistä kiusaamista päiväkotimaailmassa työntekijöiden näkökulmasta. Tässäkin opinnäytetyössä on käytetty laadullista tutkimusmenetelmää ja teemahaastattelua. Haastattelujen perusteella kiusaamista on havaittu kyseisessä päiväkodissa mutta siitä on työntekijöiden välillä erinäisiä näkemyksiä. (Heinonen, 2018.)

7 Opinnäytetyön tarkoitus ja tehtävä

Opinnäytetyömme aiheena on kiusaaminen, kiusaamisen ennaltaehkäisy ja siihen puuttuminen varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyömme on toiminnallinen ja sen tuotoksena syntyy Outokummun kaupungin varhaiskasvatukseen kiusaamisen ennaltaehkäisyn ja puuttumisen kuntakohtainen suunnitelma. Tarkoituksenamme on kerätä tietoa ja teoriaa liittyen kiusaamiseen ja sen ennaltaehkäisemiseen. Tavoitteenamme on tuotoksemme avulla helpottaa sitä, että kiusaamista ehkäisevä työ Outokummun kaupungin varhaiskasvatuksessa olisi suunnitelmallista ja johdonmukaista. Tuotoksemme ja opinnäytetyömme tavoitteena on myös nostaa esille kiusaamisilmiötä varhaiskasvatuksessa.

8 Opinnäytetyön menetelmälliset valinnat

8.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Toiminnallinen opinnäytetyö on työelämälähtöinen. Siinä tavoitellaan yleensä käytännön toiminnan ohjausta ja opastamista. Tarve sille tulee usein suoraan kentältä ja on suositeltavaa, että toiminnalliselle opinnäytetyölle on toimeksiantaja. Toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistyvät käytännön toteutus ja sen raportointi. Toiminnallisen opinnäytetyön tuotoksena on aina jokin konkreettinen tuote, tuotos tai projekti. Työelämästä aiheensa saanut opinnäytetyö auttaa myös tukemaan myös tekijänsä ammatillista kasvua, kun tekijä pääsee refleктоimaan taitojaan ja tietojaan sen hetkiseen työelämäään ja sen tarpeisiin. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9-17.) Toteutustapaa valittaessa on tärkeää pohtia, mikä on se muoto, jossa idea kannattaa toteuttaa, jotta se palvelee kohderyhmää kaikkein parhaiten (Vilkkä & Airaksinen 2003, 51).

Toiminnallista opinnäytetyötä kirjoittaessa kielellistetään työprosessi vähitellen opinnäytetyöksi. Tästä raportista tulee selvittää mitä, miksi ja miten on tehty,

millainen työprosessi on ollut sekä millaisiin tuloksiin ja johtopäätöksiin on päästy. Raporttia lukiessa voi päätellä miten tekijä on opinnäytetyössään onnistunut. Se kertoo myös tekijät ammatillisesta ja persoonallisesta kasvusta, sekä ammatillisesta osaamisesta. (Vilka & Airaksinen 2003, 65.) Päädyimme toiminnalliseen opinnäytetyöhön, sillä toimeksiantajalla oli selkeä tarve konkreettiselle tuotokselle.

8.2 Tiedonhankinnan menetelmät

Tutkimuksellinen selvitys ja tiedonhankinta ovat osa myös toiminnallista opinnäytetyötä. Vaikka tutkimuskäytäntöjä toiminnallisessa opinnäytetyössä käytetäänkin väljemmin kuin tutkimuksellisessa opinnäytetyössä, ovat tiedon keräämisen keinot samat. Saadun tiedon laatu pyritään varmistamaan käyttämällä valmiita tutkimuskäytäntöjä perustasolla. Lähtökohtana toiminnallisessa opinnäytetyössä ei ole vastausten vertailukelpoisuus vaan se, kuinka vastaukset suuntaavat tulevan tuotoksen sisältöä. (Vilka & Airaksinen 2003, 58–60.)

Tiedonhankinnan menetelmäksi päädyimme valitsemaan Learning Cafe-menetelmän. Learning cafe eli suomalaisittain oppimiskahvila on työkalu, jonka avulla voidaan ideoida ja oppia. Se on yhteistoiminta menetelmä keskustelun, tiedon luomisen ja siirtämisen avuksi. Learning cafe -menetelmän käytössä on tärkeää keskustelu, omien näkemysten esille tuominen ja yhteisen ymmärryksen löytäminen. Menetelmän avulla voidaan opettaa yhteisien ratkaisujen tekemistä. Muiden näkemysten kommentointi ja kyseenlaistaminen on sallittua mutta ryhmän yhteisen mielipiteen löytäminen on tärkeää. Learning Cafe -menetelmän on yksinkertaisesti selitettyä, sitä että keskitytään joidenkin teemojen tai kysymysten ratkaisuun ryhmässä ja toteuttaa ja sitä voi muokata osallistujia määrän mukaan. (Innokylä,2021.) Learning cafe on yhteistoiminnallinen oppimismuoto, jossa dialogin avulla pyritään luomaan yhteinen näkemys jostakin aiheesta. Tämä menetelmän hyötyjä ovat ongelmanratkaisukyvyyn ja tiedon kehittyminen.

8.3 Meidän Learning Cafe

Learning Cafeen tarkoituksena oli saada kentältä tietoa siitä, kuinka kiusaamista ehkäistään, kuinka siihen puututaan ja kuinka kiusaamistilanteissa toimintaan Outokummun kaupungin varhaiskasvatuksessa. Vallitsevan koronatilanteen vuoksi päädyimme pitämään cafeen etänä. Learning cafeseen osallistui jokaisesta Outokummun kaupungin varhaiskasvatusyksiköstä ja esiopetuksesta yksi edustaja. Osallistujia oli siis yhteensä kahdeksan meidän lisäksi. Näille osallistujille toimitettiin kahvilassa käytävät aiheet ja asiat etukäteen tiedoksi ennakkomateriaalina (Liite 1), jotta he pystyvät kukin käymään aiheista keskustelua omalla työpaikallaan ja tuomaan meille näissä keskusteluissa esille nousseita ajatuksia.

Toteutimme Learning Cafeen Teams:n kautta, sillä se oli tuttu alusta niin meille kuin myös osallistujille. Suunnittelimme alustavasti, että käyttäisimme joko Padlet alustaa tai yhteistä PowerPointia ajatusten ja näkökulmien kirjaamisessa, mutta päädyimme valmiiksi muokattuun Word-tiedostoon jonka jaoimme kaikille nähtäväksi ja jota muokkasimme yhdessä osallistujien kanssa. Word-tiedostoon kirjasimme tietoa seuraavien otsikoiden alle:

- Kuinka kuvailisit päiväkotisi arvomaailmaa?
- Mitä kiusaaminen varhaiskasvatuksen arjessa konkreettisesti on?
- Millaisissa tilanteissa kiusaamista tapahtuu?
- Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa
- Mitkä ovat merkittävimpiä tekijöitä/asioita kiusaamisen ehkäisyssä?
- Kiusaaminen puuttuminen varhaiskasvatuksessa?
- Mitä menetelmiä/työkaluja/tapoja on käytössä kiusaamiseen puuttumisessa ja kiusaamistilanteiden selvityksessä?
- Miten toimitaan, jos kiusaaminen jatkuu siihen puuttumisen jälkeen?
- Yhteistyö huoltajien kanssa.

Word-tiedoston lisäksi nauhoitimme Learning Cafeen tuotoksen teon tueksi. Nauhoituksen poistimme asianmukaisesti sen käytön jälkeen. Learning cafen

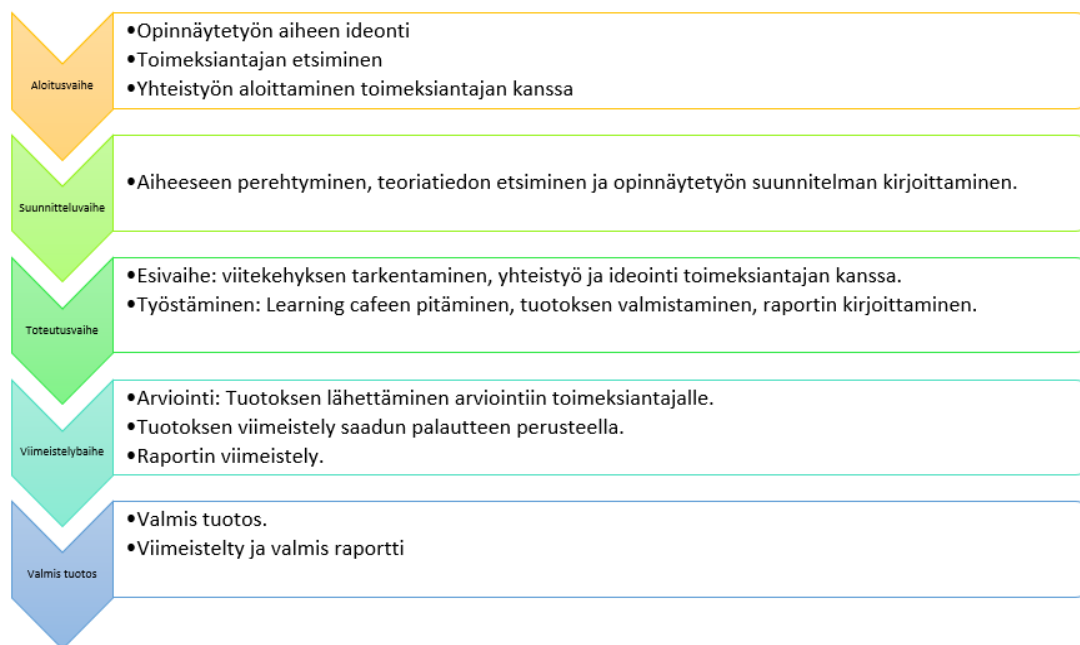
lopussa teimme työntekijöiden kanssa yhteenvedon käsittelemistämme asioista, jotta saimme koottua kaiken tärkeän suunnitelmaa varten.

9 Opinnäytetyön toteutus

9.1 Opinnäytetyöprosessi ja sitä ohjaava malli

Opinnäytetyöprosessia ja kehittämistoimintaa voidaan hahmottaa monin eri tavoin. Tällaisia työtä ohjaavia prosessimalleja ovat esimerkiksi lineaarinen malli ja spiraalimalli. Lineaarisessa mallissa työskentely etenee nimensä mukaisesti lineaarisesti ja suoraviivaisesti tavoitteen määrittelystä suunnitteluun, toteutukseen ja prosessin loppuun saattamiseen sekä arviointiin. Spiraalimallissa työnkulkua ja kehittämistä kuvataan taas jatkuvana syklinä eli spiraalina. Tässä mallissa työn vaiheet muodostavat kehän ja toiminta jatkuu kehän muodostamisen jälkeen aina uusilla kehillä, joissa tuotosta arvioidaan aina uudelleen ja uudelleen. (Salonen 2013, 15.)

Opinnäytetyöprosessiamme ohjaa konstruktivistinen malli. Konstruktivistisessa mallissa yhdistyvät näiden kahden edellä mainitun mallin, eli lineaarisen ja spiraalimallin, vahvuudet. Konstruktivistinen malli sisältää ajatuksen työn huolellisesta suunnittelusta, vaiheistuksesta, toiminnassa oppimisesta, osallisuudesta tutkimuksellisesta kehittämisotteesta ja monipuolisesta menetelmäosaamisesta. Konstruktivistisessa mallissa on seitsemän vaihetta: aloitus-, suunnittelu-, esi-, toteutus-, tarkistus- ja viimeistelyvaihe. (Salonen 2013, 16.) Kuviossa (3) olemme kuvanneet opinnäytetyö prosessimme vaihteita tämän mallin mukaisesti.

Kuvio 3 Opinnäytetyöprosessimme.

Aloitusvaihe toimii liikkeelle panevana voimana. Se sisältää kehittämistarpeen idean syntymisen. Tässä aloitusvaiheessa linjataan tulevan hankkeen suunta. (Salonen 2013, 17-18.) Opinnäytetyöprosessimme alkoi talvella 2021. Otimme yhteyttä toimeksiantajaan, jonka kanssa yhdessä ideoimme opinnäytetyön aiheita. Tarve kiusaamisen ehkäisyyn suunnitelmalle Outokummun kaupungin varhaiskasvatukseen määritteli lopulta opinnäytetyömme aiheen. Aloitusvaiheessa aloimme myös kirjoittamaan opinnäytetyöpäiväkirjaa.

Suunnitteluvaiheessa tehdään kirjallinen kehittämissuunnitelma, eli meidän tapauksessamme opinnäytetyösuunnitelma. Suunnitelmassa tulee tulla ilmi tavoitteet, ympäristö, vaiheet ja käytettävät menetelmät. Suunnitelmaan kirjataan myös materiaalit ja aineistot, joita käytetään. Suunnitteluvaiheen tarkoitus on tarkentaa aloitusvaiheessa syntyneitä ideoita. Se antaa myös pohjaa tulevalle työskentelylle. (Salonen 2013, 17.) Suunnitelmavaiheemme aloitimme perehtymällä aiheeseen. Aloitimme aktiivisesti kirjoittamaan opinnäytetyön suunnitelmaa syksyllä 2021, johon kirjasimme opinnäytetyömme tarkoituksen ja tavoitteen, sekä loimme laajan teoriapohjan. Suunnitelmavaiheessa päädyimme muutaman mutkan kautta valitsemaan tiedonhankinnan menetelmäksi Learning cafen. Aloitimme suunnitelman kirjoittamisen syksyllä 2021 ja lopullisen

suunnitelman palautimme joulukuussa 2021, jonka jälkeen pääsimme etenemään seuraavaan vaiheeseen.

Esivaiheessa suunnittelusta siirrytään kentälle, eli siihen ympäristöön, jossa varsinainen työskentely tapahtuu. Tämä esivaihe voi olla kestoaltaan lyhyt ja sisältää lähinnä suunnitelman läpikäyntiä. (Salonen 2013, 17) Esivaiheessa teimme tiivistä yhteistyötä toimeksiantajan kanssa. Sovimme käytännön asioista Learning cafen suhteen ja lähetimme kaikille osallistujille ennakkomateriaalin, jonka avulla he pystyivät valmistautumaan tilaisuuteen. Esivaiheen aikana kirjoitimme myös tarvittavat sopimukset opinnäytetyötä varten. Esivaiheessa aloitimme myös hahmottelemaan opinnäytetyömme raporttia.

Toteutusvaiheessa tapahtuu toimeenpano eli käytännön toteutus. Tämä on vaiheista toiseksi tärkein heti suunnitteluvaiheen jälkeen. Tämä on myös vaiheista yleensä pisin ja vaativin. Toimijat työskentelevät tässä vaiheessa tiivisti yhdessä kohti sovittua tavoitetta ja tuotosta. Tämä vaihe voi olla vaativa ja raskas, mutta se on hyvin merkittävä ammatillisen oppimisen kannalta. (Salonen 2013, 18.) Toteutusvaiheen alussa talvella 2022 pidimme Learning Cafeen kiusaamisen ehkäisystä Outokummun kaupungin varhaiskasvatuksen henkilöstölle. Learning cafesta saadun materiaalin ja keräämämme teoriapaketin avulla kokosimme ja loimme tuotoksemme, eli kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman Outokummun kaupungin varhaiskasvatukselle. Tuotoksen valmistuttua lähetimme sen arvioitavaksi ja kommentoitavaksi toimeksiantajalle. Kirjoitimme opinnäytetyön raporttia aktiivisesti koko toteutusvaiheen ajan.

Tarkistusvaiheessa tehtyä työtä arvioidaan. Arviointia sisältyy myös kaikkiin muihin vaiheisiin. Arvioinnin jälkeen tehty tuotos joko palautuu työstövaiheeseen tai siirtyy suoraan viimeistelyvaiheeseen. Tämä voi vaiheena olla lyhytkestoinen ja kertaluonteinen. (Salonen 2013, 18.) Tarkistusvaiheessa saimme palautetta tuotoksestamme, jonka pohjalta sitä vielä muokkasimme. Muokkauksen jälkeen lähetimme tuotoksen uudestaan toimeksiantajalle arvioitavaksi.

Viimeistelyvaiheessa tehtyä tuotosta hiotaan ja karsitaan. Viimeistelyvaihe on opiskelijoille työntäyteinen, sillä siinä viimeistellään sekä tuotosta, että siitä tehtyä

kehittämishankeraporttia. Nämä kaksi muodostavatkin yhdessä toiminnallisen opinnäytetyön. Viimeistelyvaiheelle on hyvä varata tarpeeksi aikaa. (Salonen 2013, 18.) Keväällä 2022 viimeistelyvaiheessa hioimme vielä tuotoksemme visuaalista ilmettä ja viimeistelimme ja täydensimme opinnäytetyön raporttia.

Aivan viimeisenä vaiheena on **valmis tuotos**. Tällaisen kehittämishankkeen tuotoksena syntyy poikkeuksia lukuun ottamatta aina jokin konkreettinen tuote: esimerkiksi malli, suunnitelma, opas, esite tai kansio. Juuri tämä erottaa toiminnallisen opinnäytetyön tutkimuksellisesta, jonka tavoitteena on uuden tiedon tuottaminen.

9.2 Tuotoksen suunnittelu ja toteutus

Ajatus ja idea kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmasta tuli suoraan kentältä, sillä Outokummun kaupungin varhaiskasvatuksesta puuttui se vielä. Aloitimme tuotoksen suunnittelun toimeksiantajalta saamiemme ohjeiden ja toiveiden mukaan. Tavoitteena oli luoda selkeä ja visuaalisesti miellyttävä suunnitelma, josta löytyy kaikki tarvittava tieto helposti luettavassa muodossa. Tavoitteena oli myös, että suunnitelma on Outokummun kaupungin varhaiskasvatuksen näköinen ja että sen tekemiseen osallistettaisiin myös henkilöstöä. Näin ollen päädyimme pitämään varhaiskasvatuksen henkilöstölle Learning Cafeen, jossa he pääsivät osallistumaan tuotoksen tekoon ja tuomaan esille kentän näkemyksiä aiheesta.

Eri tiedonkeräysmenetelmiin perehtyessämme, tulimme siihen tulokseen, että Learning Cafee vastaa parhaiten tarpeeseemme. Learning Cafeeseen osallistui jokaisesta varhaiskasvatuksen yksiköstä yksi osallistuja, joka oli ennakkomateriaalin avulla käsitellyt aihetta omassa yksikössä muiden työntekijöiden kanssa ennakkoon. Näin saimme helposti hallitussa muodossa osallistettua kenttää mahdollisimman laajasti.

Aloitimme tuotoksen tekemisen kartuttamalla tietoa ja teoriaa aiheesta, sekä tutustumalla aiheesta aiemmin tehtyihin opinnäytetöihin ja tutkimuksiin. Selailimme myös muiden kaupunkien varhaiskasvatussuunnitelmia. MLL:n ohjeet kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman tekoon oli tärkeässä osassa

tuotoksen teossa. Noista ohjeista saimme selkeän tiedon siitä, mitä kaikkea suunnitelmassa tulee olla. Kun olimme keränneet teoretietoa ja saaneet tietoa siitä, mitä suunnitelmassa tulee olla, aloitimme suunnittelemaan Learning Cafeeta. Aloitimme tilaisuuden suunnittelun sillä, että kartoitimme ne aiheet, joita Learning Cafeessa käsiteltäisiin. Kun olimme rajanneet nämä aiheet, loimme niiden pohjalta ennakkomateriaalin, jonka lähetimme toimeksiantajalle ja hän toimitti sen eteenpäin varhaiskasvatuksen yksiköihin läpikäytäväksi.

Tämän jälkeen loimme selkeän rungon Learning Cafeeseen ja kävimme muutenkin läpi tilaisuuden sisältöä ja toteutusta. Jouduimme vallitsevan koronatilanteen vuoksi pitämään Learning Cafeen etänä ja kiinnitimme tilaisuuden suunnittelussa paljon huomiota siihen, että siitä tulee toimiva kokonaisuus myös etänä pidettynä. Pidimme Learning Cafen 9.2. Tilaisuuden pidon jälkeen aloitimme yhdistämään siitä saamaamme tietoa teoretietoon ja loimme pohjan tuotokselle. Tuotoksen teossa kiinnitimme huomiota visuaaliseen ilmeeseen ja helppoon luettavuuteen toimeksiantajan toiveidemme mukaan. Teimme tuotoksen word-tiedostona, koska se oli meille molemmille tuttu alusta työskennellä. Toimeksiantaja toivoi suunnitelmasta myös sähköistä versiota, jota on helppo päivittää jatkossa, joten word oli myös tässä mielessä oiva valinta.

10 Arviointi

Myös toiminnallista opinnäytetyötä tehdessä on tärkeää, että valintoja tarkastellaan ja perustellaan tietoperustaan nojaten. Onkin tärkeää, että tutkiva asenne ohjaa opinnäytetyön tekoa. Arvioinnilla on tärkeä merkitys oppimisprosessissa ja opinnäytetyöprosessissa arviointi aloitetaan jo ideointi vaiheessa ja sitä tehdään jatkuvasti prosessin edetessä. Toiminnallisessa opinnäytetyössä tavoitteiden saavuttaminen on arvioinnin tärkein kohde. Tilanteissa, joissa tavoitteita ei saavuteta, on tärkeää kriittisesti pohtia ja

arvioida miksi ja millaiset tavoitteet jäivät saavuttamatta. Hyvänä arviona toiminnallisessa opinnäytetyössä toimii tuotoksesta saatu palaute. On myös tärkeää arvioida sitä, kuinka opinnäytetyö on toteutettu. Arvioinnin ja itsereflektion apuna opinnäytetyöprosessissa toimii opinnäytetyöpäiväkirja. Opinnäytetyöpäiväkirjaan kirjataan muistiinpanoja koko prosessin ajan. (Vilka & Airaksinen 2003, 154-158.)

Opinnäytetyöprosessin ajan kirjoitimme opinnäytetyöpäiväkirjaa, jonka avulla pystyimme refleктоimaan ja arvioimaan omaa toimintaamme prosessin edetessä. Kävimme jatkuvasti myös avointa dialogia toimeksiantajan kanssa ja arviointia tapahtui jokaisessa prosessin vaiheessa. Pystyimme siis ottamaan toimeksiantajaan yhteyttä matalalla kynnyksellä ja lähettelimme sähköposteja puolin ja toisin kaikista mieltä askarruttavista aiheista. Toimeksiantajan kanssa oli helppoa sopia myös tapaaminen kasvotusten, jos sille oli tarvetta. Eri vaihtoehtojen toimivuutta arvioitiin yhdessä ja erikseen avoimesti. Opinnäytetyömme tuotoksesta saimme paljon positiivista ja rakentavaa palautetta. Valmiista suunnitelmasta pyysimme palautetta Learning Cafeeseen osallistuneilta varhaiskasvatuksen työntekijöiltä sekä toimeksiantajalta. Palautteen kerääminen tapahtui siten, että lähetimme tekemämme tuotoksen sähköisenä toimeksiantajalle ja toimeksiantaja jakoi tuotoksen eteenpäin eri varhaiskasvatuksen yksiköihin. Tämän jälkeen yksiköillä oli viikko aikaa kommentoida työtä. Nämä kommentit he lähettivät toimeksiantajallemme, joka keräsi kommentit yhteen ja lähetti ne meille sähköpostilla. Ensimmäisen kommentoinnin jälkeen teimme pieniä muutoksia tuotokseemme, jonka jälkeen tämä kommenttien keräys toistui uudestaan. Toisella kerralla suunnitelmaan ei tullut enää täydennyksiä/korjauksia. Toimeksiantajalta saimme palautetta ja arviointia suullisesti, sekä sähköpostien välityksellä.

Saimme hyvää palautetta myös tiedonkeräyksen menetelmästäme eli Learning cafen järjestämisestä. Tämä kyseinen palaute saatiin heti järjestämämme tilaisuuden loppuksi sekä vielä myöhemmin toimeksiantajalta sähköpostitse. Vaikka koronan vuoksi emme voineet pitää tilaisuutta livenä, saimme järjestettyä etä-Learning Cafeen onnistuneesti. Osallistujat kertoivat, että olimme suunnitelleet ja toteuttaneet kysymykset ja tilaisuuden hyvin.

Omasta mielestämme suunnitelmasta löytyy kaikki mitä olimme siihen suunnitelleetkin ja sen tekeminen oli opettavainen kokemus. Opinnäytetyössä kokonaisuudessaan oli isompi työ, kun olimme kuvitelleet, koemme kuitenkin, että suoriuduimme työstä hyvin.

11 Kiusaamisen ennaltaehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman esittely.

Opinnäytetyömme tuotoksena syntyi kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma Outokummun kaupungin varhaiskasvatukseen. Laki ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet edellyttävät, että kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma on laadittu varhaiskasvatukselle. (Kuviot 1 ja 2.)

Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen etu on aina ensisijaisesti huomioitava varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tulee myös edistää lapsen iän mukaista kasvua, kehitystä terveyttä ja hyvinvointia. Lasta tulee lain mukaan myös suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä.

(varhaiskasvatuslaki 540/2018)

Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmassa tulee olla tietoa siitä, mitä laki sanoo kiusaamisen ehkäisystä ja lapsen oikeudesta turvalliseen päivähoitoon.

Suunnitelmassa on hyvä olla myös teoretietoa siitä, mitä kiusaaminen on.

Tärkeintä on kuitenkin määrittää suunnitelmaan yhteinen näkemys siitä, mitä kiusaaminen on, miten siihen puututaan ja kuinka sitä ehkäistään.

Suunnitelmaan tulisi kirjata myös muun muassa kiusaamisen dokumentoinnista ja vanhempien kanssa tehtävästä yhteistyöstä (MLL 2017a.) MLL:n sivuilta löytyy laajasti tietoa kiusaamisen ehkäisystä. MLL on myös laatinut ohjevihkosen kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman tekoa varten.

Kuvio 4 Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman kansi

<u>Sisällys</u>	
	
Alkusanat.....	1
Varhaiskasvatuksen arvomaailma.....	2
Kiusaamisen määrittely.....	3
Kiusaamisen ehkäisy.....	4
Kiusaamisen ehkäisyn keinoja.....	5
Tunne- ja turvataitoskasvatus.....	7
Kiusaamisen huomaaminen ja tunnistaminen.....	8
Kiusaamiseen puuttuminen.....	9
Miniverso.....	9
Vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö.....	11
Vinkkejä menetelmiin, materiaaleihin ja kirjallisuuteen.....	12
Lomake: ryhmäkohtainen suunnitelma.....	13
Ohjeet suunnitelman täyttämiseen.....	14
Arviointi, päivittäminen ja tiedottaminen.....	15
Lähteet.....	16

Kuvio 2 Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman sisällysluettelo

Tuotokseemme pyrimme yhdistämään teorian tiedon ja kentän näkemykset tiiviiksi tietopaketti, jota kentällä voidaan hyödyntää työskentelyn tukena. Kiusaamisen ehkäisy suunnitelma mahdollistaa sen, että kiusaamisen ehkäisyksi tehtävä työ on tehokasta ja johdonmukaista. Tavoitteenamme oli myös tehdä suunnitelmasta visuaalisesti miellyttävä. Kuvassa 4 on suunnitelmamme kansilehti ja kuvassa 2 sisällysluettelo, josta näkyy suunnitelman sisältö.

Opinnäytetyömme tuotoksena syntyvän suunnitelman kiusaamisen ehkäisyyn on tarkoitus toimia työntekijöiden yhteisenä apuna/työkaluna päiväkodin arjessa. Suunnitelman avulla pystytään yhtenäistämään kiusaamisen ehkäisemiseksi käytettäviä toimintatapoja. Suunnitelman ei ole tarkoitus olla ohje vaan se on nimenomaan tarkoitettu päiväkodin henkilöstön työn tueksi. Kun kaikilla työntekijöillä on päiväkodista riippumatta tiedossa yhteisessä käytössä olevat menetelmät ja toimintatavat, luo se lasten riitatilanteissa toimimiseen sujuvuutta ja tasa-arvoisuutta.

12 Pohdinta

12.1 Johtopäätökset ja tavoitteiden toteutuminen

Opinnäytetyömme aiheena oli kiusaamisen, kiusaamisen ennaltaehkäisy ja siihen puuttuminen varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyömme oli toiminnallinen ja tuotoksena syntyi kiusaamisen ennaltaehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma Outokummun kaupungin varhaiskasvatukseen. Tarkoituksenamme oli kerätä tietoa ja teoriaa liittyen kiusaamiseen ja sen ennaltaehkäisyyn ja hyödyntää tätä teoriaa tuotoksen laatimisessa yhdessä kentältä saadun tiedon kanssa. Koska varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lapsen kokonaisvaltaista kasvua ja kehitystä, halusimme opinnäytetyöllämme myös keskittyä tähän.

Tavoitteenamme oli laatia tuotos, joka helpottaa ja tukee sitä, että kiusaamista ehkäisevä työ ja kiusaamiseen puuttumisen menetit olisivat suunnitelmallisia ja johdonmukaisia Outokummun kaupungin varhaiskasvatuksessa.

Varhaiskasvatus kuuluu suomalaiseen koulutus järjestelmään ja siksi on tärkeä vaihe lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen kannalta (Opetushallitus,2021).

Opinnäytetyömme ja tuotoksemme tavoite oli myös nostaa esille kiusaamisilmiötä varhaiskasvatuksessa. Tiedonhankinnan menetelmänä käytimme opinnäytetyössämme Learning Cafe - menetelmää. Learning cafe - menetelmän käytössä on tärkeää keskustelu, omien näkemysten esille tuominen ja yhteisen ymmärryksen löytäminen (Innokylä 2021) .Koimme, että näin ollen lerning cafee olisi toimiva menetelmä tavoitteitamme ajatellen.

Toiminnallisen opinnäytetyön toteutustapaa valittaessa on tärkeää pohtia, mikä on se muoto, jossa idea kannattaa toteuttaa, jotta se palvelee kohderyhmää kaikkein parhaiten. (Vilka & Airaksinen 2003, 51).

Koemme saavuttaneemme tavoitteet hyvin, sillä saimme tehtyä tuotoksen, joka oli sellainen, jota meiltä pyydettiin. Keräsimme laajan teoriapaketin, jonka avulla saimme itse paljon uutta tietoa aiheesta ja jota pystyimme hyödyntämään tuotoksen teossa. Koemme, että valitsemamme toteutustapa palveli

toimeksiantajamme tarpeita. Nostimme kiusaamisilmiötä esille Outokummun kaupungin varhaiskasvatuksen henkilöstön parissa Learning Cafessa. Tilaisuuteen osallistujat olivat valmistautuneet etukäteen hyvin ja käyneet aiheeseen liittyvää keskustelua omissa yksiköissään perinpohjaisesti. Itse tuotoksen toimivuuden kertoo vasta aika. Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmasta on tiedotettu kenttää ja siihen perehdytetään jokainen työntekijä, jotta suunnitelman tavoitteet täyttyisivät.

Teoriataustaa kerätessämme korostui se, että kiusaaminen pienten lasten parissa on varsin vähän tutkittu ilmiö. Korostui myös se, että usein miten pienten lasten parissa tapahtuva kiusaaminen johtuu siitä, ettei sosiaaliset taidot ja yhdessä toimimisen taidot ole vielä kehittyneet ja niitä vielä opetellaan. Tämä tuli vahvasti esille myös kentältä tietoa kerätessämme. Työntekijät toivat esille sen, että pienten lasten parissa tapahtuva kiusaaminen on yleensä lyhytkestoista ja sidottua tiettyihin tilanteisiin, ennemmin kuin järjestelmällistä ja jatkuvaa. Kiusaamistilanteet johtuvatkin usein siitä, että sosioemotionaalisia- ja yhteistyötaitoja vielä harjoitellaan. Tämän havainnon myötä korostui myös ehkäisevän työn merkitys kiusaamisen suhteen.

Pienten lasten kiusaamista voidaan ajatella, että se on tietynlaista opitun toimintatavan toteuttamista ja kiusaamisen ehkäisyssä onkin tärkeää vääränlaisista toimintatavoista poisoppiminen sekä uusien hyväksytyjen toimintatapojen oppiminen. (Repo 2015, 9.) Varhaiskasvatuksessa tehtävä työ kiusaamisen ehkäisyksi mahdollistaa sen, ettei väriä toimintamalleja opita. Tämän vuoksi on tärkeää, että kasvattajat ovat "tuntosarvet" herkkänä ja puuttuvat kiusaamistilanteisiin, vaikka ne vaikuttaisivatkin harmittomilta lasten välisiltä kiistoilta. Pienten lasten kanssa kokopäiväpedagogiikka on tärkeää ja tähän sisältyvät myös ristiriitatilanteet. On lapsen oikeus saada aikuiselta tukea tällaisten tilanteiden ratkaisemiseen.

12.2 Eettisyys ja luotettavuus

Jotta tutkimus voidaan toteuttaa yleisten eettisten periaatteiden mukaisesti, on tutkittavien ihmisarvoa, yksityisyyttä ja muita erilaisia oikeuksia kunnioitettava. Uuden ja merkityksellisen tutkimustiedon tuottaminen, kuuluu tutkimuksen keskeisiin ja eettisiin arvoihin. Jo tutkimuksen suunnitteluvaiheessa on tärkeää miettiä, onko tutkimus hyödyllinen ja kenen kannalta. Eettisyys ja eettiset kysymykset ovat tärkeässä osassa tutkimusprosessissa, erityisesti kun tutkimuksen kohteena ovat ihmiset, heidän kokemuksensa ja ajatuksensa. Ihmisiin kohdistuvassa tutkimuksessa keskeistä onkin tutkittavan itsemääräämisoikeuden ja ihmisarvon kunnioittaminen. Tutkija käyttää työssään asiantuntijavaltaa, sekä tietynlaista tutkijayhteisön tarjoamaa arvovaltaa. On tärkeää, että tutkija tiedostaa tämän ja sen että tutkijan vastuulla ovat seuraukset, joita tutkittaville voi tutkimuksesta aiheutua. Tutkimuksen eettisyyden näkökulmasta pienetkin toissijaisilta vaikuttavat ratkaisut voivat olla merkittäviä. Tieteen eettisillä kysymyksillä tarkoitetaan juuri näitä moninaisia valintoja, joita tutkija prosessinsa aikana tekee. Tutkimuseettiset ongelmat voidaan jaotella kahteen eri luokkaan. Tutkimuksen tiedonhankintaan ja tutkittavana olevien suoraan liittyvät kysymykset kuuluvat ensimmäiseen luokkaan. Toiseen luokkaan taas kuuluvat ongelmat liittyen vastuuseen joka tutkijalla on tutkimustulostensa sovelluksista. Eettisiä ongelmia voi ennakoida käyttämällä hyvin standardoituja tutkimusmenetelmiä. Jos tutkijan ja tutkittavan suhde on taas epämuodollisempi ja tiedonhankintatavat vähemmän standardoituja, on tutkijalla itsellään isompi moraalinen vastuu mitä tulee eettisten kysymysten käytännön ratkaisuihin. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a)

Opinnäytetyötä tehdessämme kiinnitämme huomiota lähteiden luotettavuuteen ja ajankohtaisuuteen. Haluamme toimia eettisesti oikein niin raportoinnin osalta kuin tiedonhankinnankin osalta. Pidämme huolen, että päiväkodin henkilökunta sekä muut asian omaiset tietävät että kaikki materiaali ja tieto käsitellään anonyymisti ja tietosuojalain mukaisesti. Läpi opinnäytetyönprosessin ajan työntekoamme ohjaa eettisyys ja luotettavuus.

12.3 Jatkokehittämisen ideat

Aiheeseen perehtyessämme huomasimme, että pienten lasten parissa tapahtuvaa kiusaamista on tutkittu vasta suhteellisen vähän. Kiusaamisen määrittely varhaiskasvatusikäisten lasten parissa on haastavaa, koska vuorovaikutustaitoja ja sosioemotionaalisia taitoja vasta harjoitellaan. Näin ollen kiusaamista voi olla myös haastavaa huomata. Aiheeseen perehtyessä meille korostui myös huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön merkitys kiusaamisen ehkäisemiseksi. Tästä heräsikin ajatus siitä, että jos ammattilaisen voi olla haastava tunnistaa ja määrittää kiusaamista pienten lasten parissa, voi se huoltajille olla vieläkin haastavampaa. Suunnitelman pohjalta voisikin lähteä suunnittelemaan vieläkin tiiviimpää yhteistyötä huoltajien kanssa ja sitä, kuinka vanhempia voisi vieläkin enemmän osallistaa kiusaamisen ehkäisyksi tehtävään työhön.

Koemme että kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman tekeminen on hyvin tärkeä ja ajankohtainen asia. Kiusaaminen on ollut läsnä meidän jokaisen elämässä jossain vaiheessa jossain muodossa. Työ kiusaamisen ehkäisyksi tulisi aloittaa systemaattisesti ja johdonmukaisesti jo varhaiskasvatuksessa, ei vasta siinä vaiheessa, kun väärää toimintamalleja on opittu. Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma toimii tukena ja apuna juuri tähän. Opinnäytetyömme ja sen tuotoksena syntyvä kiusaamisen ehkäisyn- ja puuttumisen suunnitelma, tehdään suoraan toimeksiantajan tarpeeseen.

Kiusaamisen ehkäisy -ja puuttumisen suunnitelmaa voisi jatkokehittää tarkentamalla ja kohdentamalla toimintaa ja toimintatapoja yksikkö tai jopa ryhmä kohtaisesti. Yhtenä osana suunnitelmassa on myös sen arviointi ja päivittäminen.

12.4 Ammatillinen kasvu

Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa oli aiheena mielenkiintoinen ja ajankohtainen. Saimme paljon uutta tietoa aiheesta, jota pystymme jatkossa hyödyntämään, kun siirrymme työelämään. Saimme prosessin aikana myös paljon uutta tietoa itse opinnäytetyöprojektista ja tiedonhankinnan menetelmistä. Opinnäytetyöprosessin läpi käyminen antaa varmasti myös itsessään valmiuksia työelämää ajatellen. Opinnäytetyön tekeminen parina ja yhdessä toimeksiantajan kanssa antoi paljon harjoitusta vuorovaikutustaidoille ja dialogiselle keskustelulle. Asioista täytyi pystyä puhumaan ja sopimaan, jokainen joutui jossain välissä joustamaan. Pystyimme parina myös tukemaan ja auttamaan toisiamme tarvittaessa tämän prosessin aikana.

Opinnäytetyöprojekti oli pitkä ja siihen mahtui ylä- ja alamäkiä. Koemme onnistuneemme opinnäytetyöprojektissa sen suhteen, että saimme tehtyä sellaisen tuotoksen, jota meiltä pyydettiin ja jolle oli tarve kentällä. Kartutimme onnistuneesti myös omaa tietoa aiheesta ja keräsimme kentälle tiiviin tietopakettin, jonka avulla jokainen kasvattaja voi aiheeseen perehtyä. Käytimme onnistuneesti meille molemmille uutta tiedonhankinnan menetelmää, eli Learning cafeeta. Jouduimme olosuhteiden vuoksi pitämään tilaisuuden etänä, mikä toi mukaan omat haasteensa, mutta onnistuimme järjestämään onnistuneen Learning cafeen niillä taidoilla mitä meillä oli. Myös itse tuotoksen tekeminen haastoi meitä molempia, ei niinkään tiedon kerääminen vaan sen visuaalinen ilme. Toimeksiantaja painotti alusta asti sitä, että suunnitelman tulisi olla helposti luettava ja visuaalisesti miellyttävä, sen lisäksi että siitä löytyy kaikki tarvittava tieto tiiviissä paketissa. Graafinen suunnittelu ei ollut meidän kummankaan vahvuus, mutta saimme silti luotua mielestämme visuaalisesti miellyttävän tuotoksen.

Kaiken kaikkiaan opinnäytetyöprosessi antoi paljon ja oli mielenkiintoinen. Koimme ammatillisen kasvun ylpeyttä, kun pääsimme prosessissa eteenpäin ja voitimme ongelmat, joita tiellemme osui. Learning cafeen pitäminen ajoi meidät molemmat pois mukavuusalueeltamme ja siellä ammatillinen kasvu

tapahuukin. Huomasimme, että meistä todella on tähän. Vaikka opinnäytetyöprosessi oli aika ajoin uuvuttava ja raskas, jäävät kirkaampina mieleen onnistumisen kokemukset ja uuden oppiminen

Lähteet

- Ahvenus, A. & Marttila, T.
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/300353/Ahvenus_Annina_Marttila_Terhi.pdf?sequence=2&isAllowed=y. 2.10.2021.
- Heinonen, M. 2018. Pienten lasten välinen kiusaaminen päiväkodissa henkilökunnan näkökulmasta.
<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/144542/Ont%20-%20Mervi%20Heinonen.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. 29.3.2022
- Innokylä. 2021. Learning cafe eli oppimiskahvila. Innokylä.
<https://innokyla.fi/fi/tyokalut/learning-cafe-eli-oppimiskahvila>
 16.11.2021
- Jääskinen, A. & Pelliccioni, S. Mitä sä rageet? Lapsen ja nuoren tunnetaitojen tukeminen. Riika: Lasten keskus ja kirjapaja Oy.
- Kanninen, K. & Sigfrids, A. 2012. Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin. Jyväskylä: Ps-kustannus.
- Kirves, L. & Stoor-Grenner, M. 2011. Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatiminen. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto & Folkhälsan.
- Laaksonen, V. & Repo, L. 2017. Kaveritaitoja – Tietoa ja harjoituksia toimivan ryhmän rakentamiseen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Folkhälsan.
- Lampinen, E. & Tirranen, E. 2013. Lastenvälinen kiusaaminen päiväkodissa. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/54815/Lampinen_Emma_Tirranen_Emilija.pdf?sequence=1&isAllowed=y. 16.10.2021.
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 2017. Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma varhaiskasvatuksessa. MLL.
<https://www.mll.fi/ammattilaisille/varhaiskasvattajille/kiusaaminen-paivakodissa/kiusaamisen-ehkaisyn-suunnitelma-varhaiskasvatuksessa/> 10.4.2022
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 2017. Kiusaaminen ja pienet lapset. MLL. <https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/kiusaaminen-ja-pienet-lapset/> 15.10.2021.
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 2021. Lapsen kasvu ja kehitys. MLL.
<https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/>. 15.10.2021
- Nurmi, J., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. Ihmisen psykologinen kehitys. PS-Kustannus: Viro, 2018.
- Opetushallitus. 2018. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018.
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf. 16.9.2021.
- Opetushallitus. 2018. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-varhaiskasvatus> 12.10.2021.
- Repo, L. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. PS-Kustannus: Juva. 2015.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniikka, A. 2006a. Eettiset kysymykset. KvaliMOTV-Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.
https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L3_1.html 1.10.2021

- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006b. Teemahaastattelu. KvaliMOTV-Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.
https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_2.html.
1.10.2021
- Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön.
<http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>. 11.10.2021
- Varhaiskasvatuslaki. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>. 2.4.2022.
- Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- YK:n lasten oikeuksien sopimus.
https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/1991060_2#idm45237814982816. 15.4.2022

Ennakkomateriaali cafeeseen osallistujille

Learning cafe – Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma

Hei! Olemme sosionomiopiskelijat Vilma Soininen ja Miraleena Ahtonen Karelia amk:sta! Teemme Outokummun varhaiskasvatukselle opinnäytetyötä, jonka aiheena on kiusaaminen ja sen ehkäisy varhaiskasvatuksessa.

Opinnäytetyömme tuotoksena teemme Outokummun varhaiskasvatukseen kiusaamisen ennaltaehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman.

Tätä suunnitelmaa varten tarvitsemme tietoa kentältä siitä, kuinka te ammattilaiset ehkäisette kiusaamista ja puututte siihen. Tulemme toteuttamaan tämän tiedonhankinnan Learning cafe-menetelmää hyödyntäen. Cafeen ajankohta tarkentuu myöhemmin, kuten tarkentuu myös se pystymmekö cafeen pitämään kasvatusten vai joudummeko vallitsevan tilanteen takia pitämään sen etänä. Toivomme, että saisimme jokaisesta Outokummun varhaiskasvatuksen yksiköstä ainakin yhden osallistujan cafeeseen.

Learning cafeen aiheena on siis kiusaamisen ehkäisy ja siihen puuttuminen. Seuraavaksi olemme listanneet kysymyksiä, joiden avulla cafeeseen osallistuja voi aihetta jo etukäteen pohtia. Kaikki aiheesta esiin nouseva tieto ja ajatukset ovat meille tärkeitä!

- Kiusaamisen ehkäisy
 - Kuinka kiusaamista pyritään yksikössäsi ehkäisemään?
 - Kiusaamisen ehkäisyssä tärkeitä tekijöitä mm. ovat:
 - Lasten sosioemotionaalisten taitojen tukeminen.
 - Lasten vertaissuhdetaitojen tukeminen
 - Turvallisen ilmapiirin luominen.
 - Leikki ja sen havainnointi
 - Yhteistyö kodin kanssa
 - Lasten osallisuuden ja tasa-arvon tukeminen

Kuinka nämä tekijät näkyvät päiväkodin arjessa ja kuinka niitä pyritään toteuttamaan tukemaan?

- Mitkä ovat mielestäsi tärkeitä asioita kiusaamisen ehkäisyssä?

- Kiusaamiseen puuttuminen
 - Kuinka kiusaaminen yleensä huomataan?
 - Kuinka yksikössäsi on ohjeistettu puuttumaan kiusaamiseen?
 - Kuinka itse ohjeistaisit uutta työntekijää puuttumaan kiusaamiseen?
 - Mikä on mielestäsi tärkeintä kiusaamiseen puuttumisessa?
 - Kuinka vanhempien kanssa tehdään yhteistyötä, jos havaitaan että lapsi kiusaa/joutuu kiusatuksi?
 - Mitä menetelmiä yksikössäsi käytetään kiusaamiseen puuttumisessa/ristiriitatilanteiden selvityksessä

- Päiväkodin arvomaailta
 - Mitkä ovat päiväkodin toimintaa ohjaavia tärkeimpiä arvoja?
 - Kuinka kuvailisit päiväkodin arvomaailmaa lyhyesti?

Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma

Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma

OUTOKUMMUN VARHAISKASVATUS

Miraleena Ahtonen & Vilma Soininen 2022

Sisällys

Alkusanat.....	1
Varhaiskasvatuksen arvomaailma.....	2
Kiusaamisen määrittely.....	3
Kiusaamisen ehkäisy.....	4
Kiusaamisen ehkäisyn keinoja.....	5
Tunne- ja turvataitokasvatus.....	7
Kiusaamisen huomaaminen ja tunnistaminen.....	8
Kiusaamiseen puuttuminen.....	9
Miniverso.....	9
Vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö.....	11
Vinkkejä menetelmiin, materiaaleihin ja kirjallisuuteen.....	12
Lomake: ryhmäkohtainen suunnitelma.....	13
Ohjeet suunnitelman täyttämiseen.....	14
Arviointi, päivittäminen ja tiedottaminen.....	15
Lähteet.....	16

Alkusanat

Tämä kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma on tarkoitettu työkaluksi Outokummun kaikkiin varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen yksikköihin. Tämän avulla voidaan luoda yhtenäisiä toimintatapoja kiusaamisen ehkäisyssä ja siihen puuttumisessa. Suunnitelma toimii myös apuna vanhempien kanssa tehtävässä yhteistyössä. Suunnitelma on syntynyt yhteistyössä Karelia Ammattikorkeakoulun ja Outokummun varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen työntekijöiden kanssa. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma Outokummun varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen on osa sosionomiopiskelijoiden opinnäytetyötä. Suunnitelman yksi päätavoitteista on tuoda pienten lasten kiusaamiseen liittyvää tietoa näkyväksi ja helpommin lähestyttäväksi. Suunnitelman toivotaan helpottavan varhaiskasvatuksen työntekijöiden työtä, luomalla kaikille yhtenäiset toimintatavat yksiköstä riippumatta. Suunnitelmasta löytyy hyväksi havaittuja ja koettuja menetelmiä kiusaamisen ehkäisyssä ja puuttumisessa.

*"Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustana toimii lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun. Lapsen mielipiteen huomioon ottaminen, sekä yhdenvertaisena ja tasa-arvoisena kohtelun vaatimus ja lapsen syrjintäkielto. Varhaiskasvatus perustuu elämän ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen, sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstön tehtävänä on tukea lapsen kasvua ihmisyyteen sekä ohjata lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti. Varhaiskasvatuksessa ei hyväksytä kiusaamista, väkivaltaa tai rasismia missään muodossa.
(Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 19–20.)"*

Outokummun varhaiskasvatuksen arvomaailma

Varhaiskasvatuksen arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus ja lapsen syrjintäkielto.

Työtä ohjaavat arvot Outokummun varhaiskasvatuksessa:

Kiusaamisen määrittely

On tärkeää löytää yhteinen ymmärrys kiusaamisen määritelmästä jotta kiusaamista voidaan ehkäistä ja siihen osataan puuttua.

Pienten lasten kiusaamista voidaan ajatella, että se on tietynlaista opitun toimintatavan toteuttamista ja kiusaamisen ehkäisyssä onkin tärkeää vääränlaisista toimintatavoista poisoppiminen sekä uusien hyväksytyjen toimintatapojen oppiminen. Täytyy muistaa, että kukaan lapsi ei ole syntyessään kiusaaja, lapsi on vain oppinut vääränlaisia toimintatapoja eikä itsehillinnän taidot ole vielä tarpeeksi kurtuneet. Lapsella on oikeus sellaiseen kasvatukseen, jotta hän voisi oppia toimimaan toisella lailla.

Kun puhutaan lasten välisistä riidoista tai konflikteista, on syytä muistaa, että ne eivät kaikki ole kiusaamista. Kiusaaminen on pahanmielen aiheuttamista toiselle tietoisesti ja sillä tavoitellaan valtaa ja statusta. Kun taas riitelyt, erimielisyydet ja vastoinkäymiset kuuluvat ihmissuhteisiin ja niihin liittyvien taitojen harjoittelu on ensisijaisen tärkeää, aikuisen tukemana. Kiusaamisen kohtaamista ei voi harjoitella ja siihen puuttuminen on aina aikuisten asia. Kiusaamisen ehkäisyssä on puuttuminen kaikkeen loukkaavaan käytökseen, näin siitä ei pääse edes syntymään kiusaamista.

Kiusaamiselle voidaan määritellä piirteitä, jotka erottavat kiusaamisen riitelystä. Niitä ovat esimerkiksi **toistuvuus, tietoisuus, vallankäyttö ja ryhmäilmiö**, joita täytyy aina tarkastella myös tekojen kautta. Haastetta lisää myös lasten yksilölliset suhtautumistavat ja erilaisten tekojen siedettävyyden. Tärkeintä on tarkastella tilanteita aina lapsen kokemuksen kautta, ei itse teon.

Kiusaamisen muodot:

Fyysinen

- Pureminen
- Lyöminen
- Töniminen
- Potkiminen
- Raapiminen
- Sylkeminen
- Tavaroiden heittäminen
- Toisen tavaroiden ottaminen
- Leikkien sotkeminen
- Nipistely

Verbaalinen

- Haukkuminen
- Nimittely
- Härnääminen
- Pilkkominen
- Lällättely
- Ulkonäön kommentointi
- Selän takana puhuminen
- Uhkailu
- Muiden tekemisten ja töiden arvostelu

Psyykinen

- Manipulointi
- Kiristäminen
- Ilveily, ilmeily
- Poissulkeminen
- Leikin sääntöjen muuttaminen
- Puhumatta /huomiotta jättäminen
- Uhkailu

Kiusaamisen ehkäisy

”Kiusaamisen ehkäisy on kasvatusta tasa-arvoiseen yhteiskuntaan, jossa yksilöt kannattelevat ja kunnioittavat toinen toisiaan. Ennaltaehkäisyssä tärkeää on kasvattajan sensitiivisyys, oikeudenmukaisuus, sanat lapsen identiteetin muodostumisessa, lasten tasa-arvoinen kohtaaminen, mutta ennen kaikkea se on osa arjen pedagogiikkaa ja laadukasta varhaiskasvatussuunnitelman mukaista toimintaa.” – Joensuun seudun varhaiskasvatussuunnitelman perusteet

Kiusaamisen ehkäisy tarkoittaa varhaiskasvatus ikäisten lasten kohdalla laadukasta peruspedagogiikkaa ja kasvatusta tasa-arvoiseen yhteiskuntaan. Se toteutetaan opettamalla lapsille yhdessä toimimisen taitoja ja pelisääntöjä.

Kiusaamisen ehkäisyn onnistumisen edellytys on se, että sen eteen tehtävä työ tapahtuu saman aikaisesti useammalla tasolla. Käytännössä tämä tarkoittaa, että työtä tehdään sekä yksilökohtaisesti, että ryhmäkohtaisesti. Koko yhteisön voimin pyritään luomaan kiusaamista ehkäiseviä toimintatapoja. Yksilötasolla harjoitellaan lasten vuorovaikutus- ja vertaissuhdetaitoja ja ryhmätasolla pyritään luomaan lapsille turvallinen ympäristö, jossa on lapsille mielekästä tekemistä ja johdonmukaisesti tuetaan ryhmän muototutumista.

Varhaiskasvatuksessa tapahtuvassa kiusaamisen ehkäisyssä on tärkeää, että kiusaamista pyritään ehkäisemään kiinnittämällä huomiota ympäristön muokkaamiseen, sen sijaan, että alettaisiin muokata lasten yksilöllisiä ominaisuuksia. (Laaksonen & Repo 2017, 14.)

Päiväkodin tulee olla lapselle turvallinen ympäristö, jossa ketään ei kiusata eikä kukaan opi kiusaajaksi. Henkilöstöllä on yksiselitteinen velvollisuus ehkäistä häirintää ja kiusaamista sekä puuttua siihen

”On jokaisen lapsen oikeus saada suojaa kiusaamiselta, mutta myös oikeus oppia olemaan kiusaamatta.”

Kiusaamisen ehkäisyn keinoja

Lasten sosioemotionaalisten- ja kaveritaitojen tukeminen

Lasten sosioemotionaalisten- ja kaveritaitojen tukeminen on tärkeässä osassa kiusaamisen ehkäisyä. Lapset opettelevat varhaiskasvatusikäisinä näitä taitoja ja on tärkeää, että ne ovat arjessa jatkuvasti läsnä. Lapsille tulee olla tarjolla turvaa, syyliä ja lohtua tarpeeksi. Tunteita sanoitetaan ja nimetään sitä mukaa kun niitä koetaan. Painotetaan sitä, että kaikki tunteet ovat sallittuja ja opetellaan sitä kuinka niitä tuodaan esille. Arjessa opetteluun lisäksi pidetään säännöllisiä hetkiä, joissa näitä taitoja harjoitellaan. Sosioemotionaalisten- ja kaveritaitojen harjoittelussa voi hyödyntää mm. nukketeatteria, draamaa ja sadutusta. Päiväkodeissa on esillä myös tunnetaitomateriaalia, jota lapset voivat tutkiskella ja näin ollen nostaa esille aiheita myös lapsilähtöisesti.

Turvallinen ilmapiiri

Kiusaamisen ehkäisyn perustana varhaiskasvatuksessa on turvallinen ilmapiiri ja sen luominen. Tämä on edellytyksenä sille, että ryhmässä voi olla myönteistä yhteistoimintaa. On tärkeää, että jokainen lapsi tuntee olevansa arvostettu ja kunnioitettu ja että he pystyvät luottamaan ympärillä oleviin aikuisiin. Luottamuksella on tärkeä merkitys siinä, mistä kaikista asioista lapsi uskaltaa aikuiselle puhua. Turvallisen ilmapiirin takaamiseksi on tärkeää, että aikuiset määrittelevät ryhmän yhteistoiminnan luonteen ja sen mikä on hyväksyttävää käytöstä ja mikä ei. Turvallinen ilmapiiri vaatii myös sen, että ryhmän aikuiset kunnioittavat ja arvostavat myös toisiaan. Turvallisen ilmapiirin syntymisen kannalta ryhmän aloitus syksyllä on merkittävä. Silloin luodaan ryhmälle yhteiset pelisäännöt, jotka tuovat tunnetta turvallisuudesta. Turvallisuuden tunteen kannalta on myös tärkeää, että ryhmässä on pysyviä aikuisia.

Aikuisen läsnäolo

Ristiriitatilanteet ja kiusaaminen tapahtuvat usein vapaan leikin aikana, jolloin aikuisen läsnäolon merkitys korostuu. On tärkeää, että aikuinen on hetkissä aidosti läsnä ja kiinnostunut lapsen asioista. Aikuisen tulee olla kuulolla herkällä korvalla ja jutella lasten kanssa heitä kiinnostavista ja koskettavista asioista. Aikuisen läsnäololla on myös merkitystä siinä, kuinka hyvin lapsi pystyy aikuiseen luottamaan. Aikuiset toimivat jatkuvasti myös esimerkkinä siitä, kuinka he kommunikoivat ja toimivat keskenään.

Strukturoitu toiminta

Hyvin suunniteltu toiminta, läsnä ja tilanteiden tasalla olevat aikuiset sekä oikeanlainen toimintaympäristö ehkäisevät kiusaamista. Pysyvä rakenne päivässä ja lapsille esillä oleva päivärhythmi luovat turvallisuuden tunnetta ja toimivat näin myös kiusaamisen ehkäisemiseksi. Pienryhmätoiminnassa aikuinen voi olla paremmin läsnä, kun lapsia on vähemmän yhtä aikuista kohti. Pienemmissä ryhmissä toimiminen voi helpottaa myös esim. siirtymätilanteita, jotka voivat olla lapsille vaikeita.

Leikkitilanteet ja niiden havainnointi

Leikki on tärkeässä osassa varhaiskasvatuksen arkea. Leikkiessä on oiva mahdollisuus harjoitella sosiaalisia taitoja, toisen huomioon ottamista, kompromissin tekemistä ja omien mielipiteiden esittämistä. Leikki on tärkeä tekijä myös kiusaamisen ehkäisyssä, sillä pienillä lapsilla tyypillinen tapa kiusata on mm. leikistä poissulkeminen. Leikkikavereita valitessa lapsi voi käyttää valtaa ja manipuloida sosiaalisia suhteita. On tärkeää, että aikuinen havainnoi leikkitilanteita. Havainnointi on edellytys sille, että aikuinen voi erottaa toisistaan ne tilanteet, missä lapsi tarvitsee aikuisen apua ja tukea, niistä tilanteista, joissa lapsia voidaan kannustaa ratkaisemaan konfliktitilanne itse. Aikuinen voi välillä myös mennä mukaan leikkiin ylläpitääkseen, rikastuttaakseen tai ohjatakseen leikkiä.

Lasten osallisuuden ja tasa-arvon tukeminen

Kiusaamisen ehkäisyssä on tärkeää, että varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten osallisuutta ja tasa-arvoa. Heidän ajatuksiaan ja mielipiteitä kuullaan ja huomioidaan. Lapsilla tulee myös olla mahdollisuus vaikuttaa asioihin ja tulla hyväksytyksi ja ymmärretyksi kukin omana itsenään. Osallisuus on myös yhteisöön kuulumista. Aikuisten tehtävä onkin tukea lasten osallisuutta siten, että he kokevat pystyvänsä vaikuttamaan asioihin ja olevansa osa ryhmää. Jos lapsi kokee, ettei hän pysty omalla toiminnallaan vaikuttamaan tilanteisiin, voi tilanteet muuttua heille merkityksettömiksi, mistä seuraa taas yleensä vetäytymistä tai häiriökäytöstä.

Muita kiusaamisen ehkäisyn keinoja

- Positiivinen pedagogiikka, lämmin ja kannustava ilmapiiri.
- Tiimeissä keskustellaan avoimesti.
- Tilanteita ennakoidaan: tilojen jakaminen/leikkikaverit
- Vanhemmille kerrotaan kaikesta
- Jokaisen oma kokemus siitä mikä on kiusaamista huomioidaan.
- Opetellaan pyytämään ja antamaan anteeksi
- Tunne- ja kaveritaitojen vahvistaminen toiminnassa.
- Turvataitojen opettelu lasten kanssa.

Tunne- ja turvataidot

Tunne- ja turvataitokasvatuksen avulla lapset oppivat taitoja, joilla he voivat välttyä joutumasta kiusaamisen, häirinnän ja väkivallan tilanteisiin tai niihin joutuessaan osaavat suojella itseään ja turvautua luotettavien aikuisten apuun. Tunne- ja turvataitokasvatus on laaja-alaista lapsen hyvinvoinnin ja kehityksen tukemista. On tärkeää, että lapsi oppii näkemään ja kokemaan itsensä arvokkaana, hyvän kohtelun ja huolenpidon arvoisena. Lapsen olisi tärkeää oppia tunnistamaan tunteita ja huomioimaan niitä. Hyvät vuorovaikutus taidot puolestaan auttavat lasta solmimaan ja ylläpitämään hyviä ihmissuhteita, mikä sinällään jo voi suojella lasta ajautumasta hyväksikäyttäviin ihmissuhteisiin.

Vinkki!

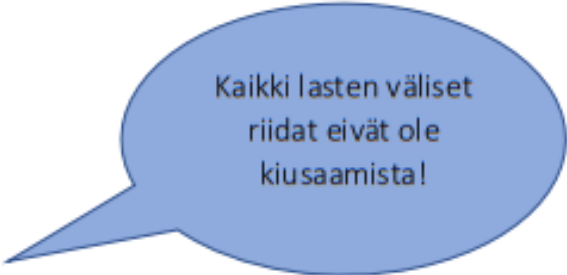
Tunne- ja turvataidot materiaali:

Tunne- ja turvataitoja lapsille –oppimateriaali soveltuu lasten ja perheiden kanssa työskentelevien ammattilaisten käyttöön. Materiaali on laadittu käytettäväksi 5-11- vuotiaiden lasten lapsiryhmissä. Materiaalia voidaan soveltaa myös nuoremmille.

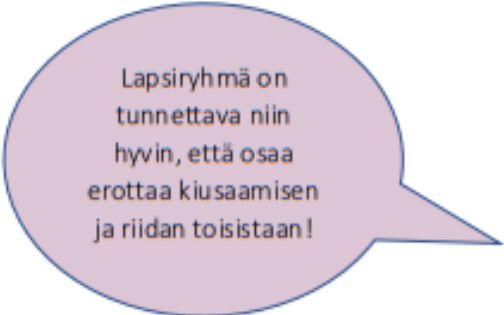
(Etsi julkarista "Tunne- ja turvataitoja lapsille" niin pääset tutustumaan materiaaliin!)

Kiusaamisen huomaaminen ja tunnistaminen

Tilanteiden huomaaminen ja tunnistaminen on edellytys sille, että kiusaamiseen voidaan puuttua oikein ja tilanteen vaatimalla tavalla. On tärkeää, että aikuinen luo ryhmään ilmapiirin, jossa rakennetaan sellainen luottamus, että lapsi haluaa ja uskaltaa kertoa. Lapsia tulee myös rohkaista kertomaan aikuisille niin positiivisista kuin negatiivisistakin asioista. Kiusaamisen huomaamiseksi ja tunnistamiseksi on myös tärkeää, että aikuinen on tilanteissa aidosti läsnä ja havainnoi tilanteita.

Kaikki lasten väliset riidat eivät ole kiusaamista!

Lapsiryhmä on tunnettava niin hyvin, että osaa erottaa kiusaamisen ja riidan toisistaan!

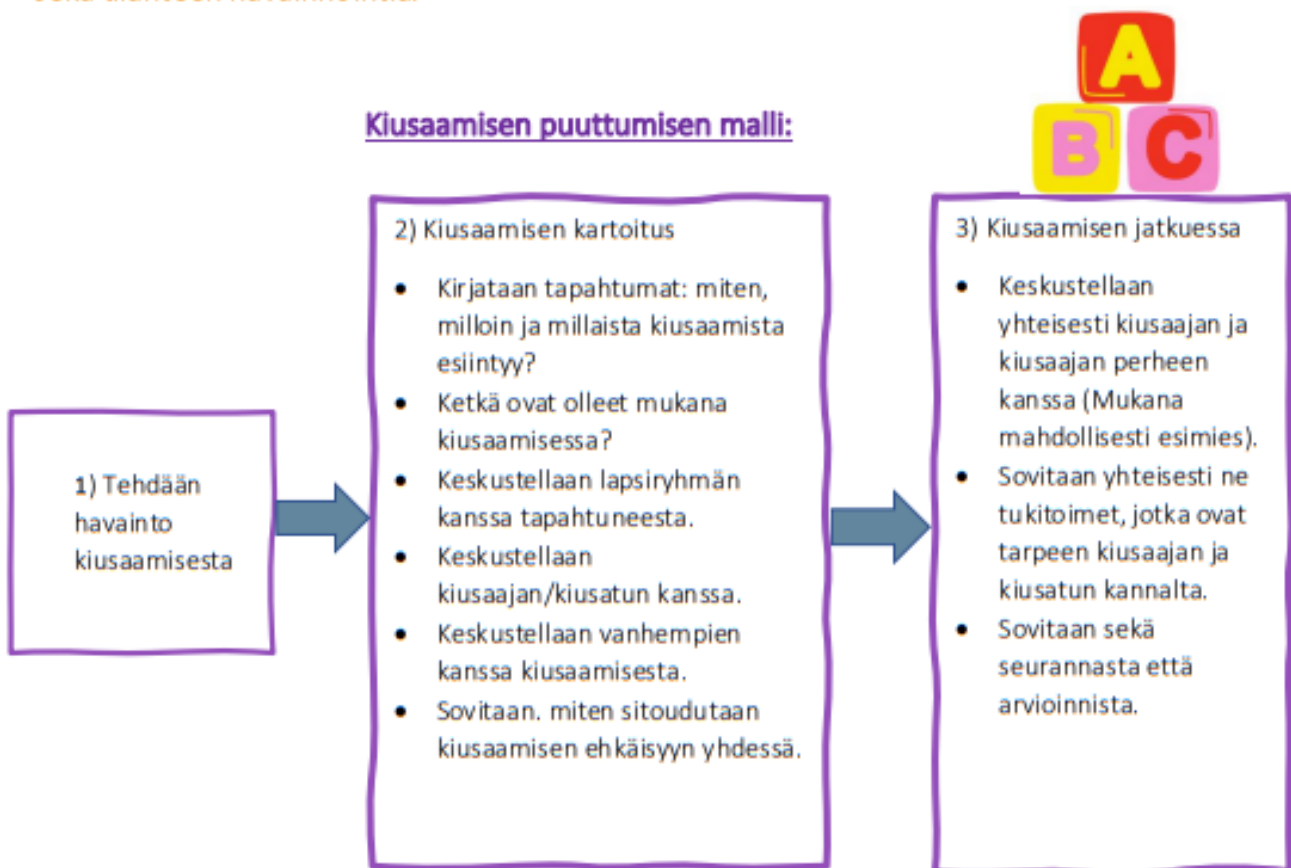
Keinoja kiusaamisen huomaamiseksi ja tunnistamiseksi:

- Havainnoi lasten leikkejä sekä sisällä että ulkona.
- Keskustele lasten kanssa kiusaamisesta ja ystävyydestä.
- Keskustele ja kysy lapsilta kiusaamiseen liittyvistä asioista, kuten missä negatiivisia tekoja, ”tyhmää”, tapahtuu.
- Rohkaise lapsia kertomaan, kiusaamisesta kertominen ei ole kantelua.
- Tee yhteistyötä vanhempien kanssa, rohkaise heitä ottamaan yhteyttä.
- Tee jäseneltyjä haastatteluja (ota valokuvia mukaan tueksi).
- Käytä kuvia, jotka esittävät erilaisia kiusaamistilanteita.
- Lue lasten kanssa erilaisia aihetta käsitteleviä kirjoja.
- Tarkkaile tai tutki lähemmin lasten yhteistoimintaa ryhmässä ja dokumentoi havaintosi.

Kiusaamiseen puuttuminen ja kiusaamistilanteissa toimiminen

Kaikkiin lasten välisiin riitoihin sekä konflikteihin on tärkeää puuttua, mutta puuttumisen keinot poikkeavat toisistaan tilanteen mukaan. Jokainen lasten välinen kiusaamis- ja konfliktitapaus on erilainen. On vaikeaa laatia sellaisia ohjeita tai ratkaisumalleja, jotka sopisivat kaikkiin kiusaamistilanteisiin. Oikeanlainen toimintatapa edellyttää lasten tuntemista sekä tilanteen havainnointia.

Kiusaamisen puuttumisen malli:

MiniVerso-sovittelumenetelmä

MiniVerso-sovittelumenetelmä on kehitetty osaksi varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria lapsen oikeuksien ja osallisuuden vahvistamiseksi riitatilanteissa. MiniVerso on selkeä toimintamalli, jonka avulla sovittelukoulutuksen saanut henkilökunnan jäsen auttaa lapsia itse löytämään ratkaisuja ristiriitoihinsa. MiniVerso luo edellytykset lasten aidolle osallisuudelle riitatilanteissa. Lasta ei leimata vaan kunnioitetaan ja kuunnellaan oman riitansa ja sen ratkaisun asiantuntijana. MiniVerso antaa riitatilanteissa mahdollisuuden lapselle muuttaa toimintatapaansa riidoissa rakentavammaksi kuin se tapa, jolla hän on aiemmin toiminut konflikteissa. Lapsi oppii sovittlevampaa käyttäytymistä vain harjoitellen ja sovittellen toistojen kautta.

Kiusaamiseen puuttuminen ja kiusaamistilanteissa toimiminen

- Lapsiryhmä tutuksi, miniverso tutuksi.
- Ennaltaehkäisy suuressa roolissa
- Kiusaamistilanteisiin puututaan aina.
- Mennään väliin, rauhoitetaan tilanne, sen jälkeen keskustellaan.
- Miniverso: jokainen osapuoli kertoo oman näkemyksen asiasta, lapset etsii itse ratkaisuja, jokaista kuullaan.
- Voidaan sopia että tilannetta seurataan jatkossa.
- Aikuiset seuraa tilannetta, tärkeä tieto lapsille.
- Tilanteisiin puututaan rohkeasti, ”ei lakaista maton alle”
- Tärkeää, että lapset tietävät aikuisen puuttuvan tilanteisiin.

Kentältä saatuja ohjeita kiusaamiseen puuttumiseen ja kiusaamistilanteissa toimimiseen

Pienten lasten välisen kiusaamisen ehkäisy ja puuttumisen kannalta ei ole merkityksellistä tunnistako kasvattaja kiusaamisen tahallisuuden, sillä joka tapauksessa kiusaamiseen puututaan aina samalla tavalla, oli kiusaaminen tahallista tai tahatonta!

Vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä. - vasu perusteet

Vaikka kiusaaminen tapahtuisi päiväkodissa, on se aina myös vanhempien ja kodin asia. Kotoa lapsi saa arvot ja ajatusmallit, jotka vaikuttavat hänen käyttökseen ja toimintaansa. Tämän vuoksi kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmaa tehdessä ja laatiessa on tärkeää myös pohtia ja muistaa vanhempien rooli ja osuus. On tärkeää, että vanhempien ja päiväkodin arvot ja näkemykset kiusaamisesta kohtaisivat. Vanhemmat tuntevat lapsensa parhaiten ja huomaavat usein kiusaamiseen viittaavia oireita, jotka eivät välttämättä tule esiin päiväkodissa. Lapset myös usein kertovat kotona, kuinka päivät hoidossa sujuvat. Tämän vuoksi on tärkeää, että päiväkodin työntekijät kuuntelevat vanhempia ja huolia, joita heillä voi nousta. Toisaalta on myös tärkeää, että vanhemmat pystyvät ottamaan päiväkodin työntekijöiltä vastaan havaintoja ja palautetta lapsen toiminnasta. Vanhemmat eivät nimittäin aina välttämättä havaitse kiusaamista ylläpitäviä tekijöitä, kuten asenteita ja tapoja.

Vanhempia on hyvä kannustaa ottamaan rohkeasti yhteyttä!

Vanhemmat tarvitsevat myös tietoa kiusaamisesta ilmiönä. Vanhempien tietoisuutta ja ymmärrystä voidaan herättää ja lisätä esimerkiksi vanhempainillassa. Vanhemmille on myös tärkeää selittää kiusaamisen termiin liittyvät määrittelyn pulmat pienten lasten parissa

Kasvatuskumppanuuden kulmakiviä:

- Avoimuus ja luottamus.
- Rehellisyys
- Puhelinkeskustelut, voidaan soittaa puolin ja toisin!
- Haku ja tuonti tilanteet, voidaan tarvittaessa siirtyä sivuun juttelemaan.
- Varataan aikaa yhteistyölle
- Vanhemmat ottavat pienestä yhteyttä, luottamus toimii.
- Painotetaan, että kaikesta saa olla yhteyksissä!
- Vasu-keskustelut

Vinkkejä menetelmiin, materiaaleihin ja kirjallisuuteen!

Kentältä saatuja vinkkejä käytetyistä työkaluista ja menetelmistä!

- Tunnekuvat
- Nukketeatteri
- Draaman keinot
- Kaveritaitomateriaali (Löytyy paljon netistä!)
 - Kaveritaitomatkalaukku
- Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusmateriaali (Rauhan kasvatusinstituutti)

Piki-toimintamalli (Haapsalo, T., Kirkkopelto, K., Repo, L. 2016)

Piki-toimintamallin avulla tunnistetaan ja ehkäistään kiusaamista. Sen tavoitteena on vahvistaa lasten vuorovaikutus- ja tunnetiloja. Toimintamalliin kuuluu lasten kuvakirja, kasvattajille ja kotiväelle suunnattu yhteinen opas, materiaalipaketti sekä verkkomateriaali. Materiaali tarjoaa taitoja lapselle, tukea vanhemmille ja valmiuksia ammattilaisille. Piki-toimintamalli tarjoaa myös koulutusta varhaiskasvattajille.

Häijyherneitä ja lempeyslientä (Liuska, K., Turunen, T. 2015)

Varhaiskasvatuksen ja alkuopetuksen lapsiryhmissä käytettäväksi tehty opas lasten ristiriitatilanteiden selvittämiseen ja vuorovaikutustaitojen kehittymisen tukemiseen. Sisältää luovia ja taidelähtöisiä harjoituksia, joiden avulla harjoitellaan pettymysten sietämistä, empatiataitoja ja rakentavaa toimintaa ristiriitatilanteissa.

- **Kasku Kiikarissa – Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille** – Pirjo-Leena Koivunen ja Taisto Lehtinen 2019
- **Haastavat kasvatusilanteet – Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja** – Liisa Ahola 2017
- **Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa - Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatiminen** – Laura Kirves ja Maria Stoor-Grenner. (MII:n julkaisu, löytyy ladattavana versiona heidän sivuiltaan)
- **Oletko sä meidän kaa? – Näkökulmia osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen varhaiskasvatuksessa** – Kirsi Järvinen ja Petteri Mikkola 2015

Kirjavinkejä

Ryhmäkohtainen kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma ja puuttumisen suunnitelma (lomake)

Päiväkotiryhmä: _____

Toimintakausi: _____

Kirjaaja: _____

Laadittu: _____

1. Mitä kiusaaminen on? (Yhteinen näkemys kiusaamisesta.)**2. Keinoja kiusaamisen ehkäisyyn?****3. Miten kiusaamistilanteisiin puututaan?****4. Miten ja milloin suunnitelmaa arvioidaan?**

Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma

(Ohje ryhmäkohtaisen lomakkeen täyttöön.)

On tärkeää laatia ryhmäkohtainen kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma, sillä sen avulla kasvattajat tietävät kuinka toimia ja osaavat perustella toimintansa. Suunnitelman tarkoitus on motivoida ja sitoa henkilöstöä kiusaamisen vastaiseen työhön sekä tukea vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä.

Alla on lueteltu mitä mihinkin ruutuun tulee kirjata.

Ruutu 1:

- Kiusaamista ehkäisevän työn tavoite.
- Yhteinen näkemys siitä mitä kiusaaminen on.

Ruutu 2

- Ryhmän omat kiusaamisen keinot ja menetelmät

Ruutu 3

- Miten akuutteihin kiusaamistilanteisiin puututaan ryhmässä?
 - Kuinka konflikteihin ja riitoihin puututaan?

Ruutu 4

- Miten ja milloin ryhmän kiusaamisen vastaista työtä arvioidaan?
- Kuinka kiusaamisen ehkäisyn suunnitelmasta tiedotetaan?
- Miten uudet työntekijät perehdytetään aiheeseen?

On tärkeää sopia milloin ja miten kiusaamistilanteita dokumentoidaan!

Suunnitelman arviointi

Kiusaamisen ehkäisy vaatii suunnitelmallista ja pitkäjänteistä työtä. Kun suunnitelmaa tehdään ja toteutetaan, arviointi on tärkeä osa prosessia. Arvioinnin tavoitteena on pohtia, kuinka suunnitelma toimii kiusaamista ehkäisevän työn tukena. Onko suunnitelma ollut henkilökunnalle avuksi työvälineenä? Onko päiväkotiin syntynyt yhteinen ymmärrys kiusaamisesta ja millaisia ehkäiseviä työtapoja päiväkotiin on syntynyt? Huomataanko kiusaamistilanteita paremmin ja enemmän kuin ennen, puututaanko niihin johdonmukaisesti? Ovatko aikuisten asenteet muuttuneet, onko ilmapiiri myönteisempi? Minkä verran lasten ääni kuuluu suunnitelmaa laadittaessa?

Esimerkki kysymyksiä arvioinnin avuksi:

- Onko ryhmään syntynyt yhteinen ymmärrys siitä mitä kiusaaminen on?
- Onko suunnitelmasta ollut apua ja hyötyä työvälineenä?
- Huomataanko kiusaamistilanteita suunnitelman avulla paremmin kuin ennen?
- Näkyykö lasten osallisuus suunnitelmassa ja sen laatimisessa?
- Ovatko huoltajat tietoisia suunnitelmasta ja sen sisällöstä?

Suunnitelman päivittäminen ja siitä tiedottaminen

Suunnitelmaan on tarpeen kirjata, miten usein suunnitelmaa päivitetään. Kiusaaminen ei ole staattinen tila, vaan se muuttuu ryhmän ja yhteisön mukana. Henkilökunnan tietoisuus ilmiöstä voi lisääntyä esimerkiksi koulutuksella, jolloin suunnitelmaa on myös tarpeen päivittää. Päiväkodissa sovitaan ajankohta, milloin suunnitelmaa arvioidaan ja arvioinnin ajankohta kirjataan suunnitelmaan. Arvioinnin pohjalta seuraavalle toimintakaudella laaditaan uudet ehkäisyn keinot. Lisäksi ryhmät päivittävät omat suunnitelmansa lapsiryhmän muuttuessa tai lasten taitojen karttuessa. Ryhmäkohtaisen suunnitelman on tarkoitus toimia työvälineenä, jota voidaan päivittää tiimipalaverissa tarpeen mukaan.

Vanhemmille tiedotetaan päiväkodin yhteisestä suunnitelmasta esimerkiksi vanhempainillassa, jolloin vanhemmille avataan suunnitelmansisältö, josta he voivat esittää kysymyksiä. On myös hyvä miettiä, missä suunnitelmaa säilytetään sekä miten vanhemmat saavat sen luettavaksi. Uusien työntekijöiden perehdytyksessä on huomioitava myös, miten heitä tiedotetaan

Lähdeluettelo

Ahonen, L. 2017. Haastavat kasvatustilanteet – lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja. PS-kustannus, Jyväskylä

Haapsalo, T.; Kirkkopelto, K. & Repo, L. 2016. Mun ja sun juttu! Lasten sosiaalisten taitojen vahvistaminen kiusaamisen ehkäisyssä. Helsinki: Seurakuntien Lapsityön Keskus ry.

Joensuu 2020. Joensuun seudun varhaiskasvatussuunnitelman perusteet.

Koivunen, P., Lehtinen T. Kasvu kiikarissa – Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille. PS-kustannus 2015. Bookwell Oy, Juva

Kirves, L. ja Stoor-Grenner, M. a.2010. Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatiminen. Mannerheimin lastensuojeluliitto ja Folkhälsan.

Kirves, L. ja Stoor-Grenner, M. b.2010 Kiusaavatko pienet lapsetkin? Kiusaamisen ehkäisy alle kouluikäisten lasten parissa -hankkeen raportti. Mannerheimin lastensuojeluliitto ja Folkhälsan.

Kivijärvi, T. ja Linnove, T. 2016. Kasvu ja kasvatusta – KasKas ryhmätoimintamallista tukea laadukkaaseen varhaiskasvatukseen. Eura. Niilo Mäki instituutti, Euraprint.

Lajunen, L., Andell, M. & Ylenius-Lehtonen, M. 2019. Tunne- ja turvataitoja lapsille – Tunne- ja turvataitokasvatuksen oppimateriaali. Helsinki: PunaMusta OY

Miniverso materiaalipankki.

OPH 2018. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet.

PIKI-toimintamallin nettisivut

Repo, L. 2015. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. Jyväskylä: PS-kustannus. 2. uudistettu painos

*"Rutista, rapsuta, välitä
silitä pientä päätä.
Lähelle ota, ole läsnä ja lämmitä
-älä hellyyttäsi säästä.
Ole tuhleri kauniiden sanojen,
kosketa poskea, kättä
-tuudita, helli ja lohduta.
Ota syliin, tärkein hetki on tässä."*